

Annie Honiahaka Gulvik

Bok til alle?

**En undersøkelse av bibliotekarers formidlings-praksiser rettet mot
personer med dysleksi**

Masteroppgave 2022

Master i bibliotek- og informasjonsvitenskap

OsloMet – Storbyuniversitetet, Institutt for Arkiv- bibliotek- og informasjonsfag

Sammendrag

Denne masteroppgaven undersøker hvordan bibliotekarer, definert som ansatte i folkebibliotek, formidler litteratur til personer med dysleksi. Hovedtema er dysleksi og litteratur, sett i et universell utformings-perspektiv

Masteroppgavens empiriske materiale har fremkommet gjennom kvalitative intervjuer med 10 bibliotekarer, i én-til-én intervjuer. Kvalitativ metode er valgt for å få fram meninger, refleksjoner og erfaringer knyttet til formidling av litteratur og i møtet med personer med dysleksi.

Problemstillingen for oppgaven er:

“Hvilke praksiser og holdninger har bibliotekarer i folkebibliotek innenfor litteraturformidling rettet mot personer med dysleksi?”

Abstract

This master thesis examines how librarians, defined as employees within public libraries, mediates literature towards people with dyslexia. The main theme is dyslexia and literature, seen in context with universal design.

The thesis' empiric material has emerged through qualitative interviews with 10 librarians, in one-to-one interviews. A qualitative method has been chosen to bring out opinions, reflections and experiences related to mediating literature and in meeting with people with dyslexia.

Problem statement for the thesis:

“What practices and attitudes does librarians in public libraries have when it comes to mediating literature towards people with dyslexia?”.

Forord

Denne oppgaven har blitt til på grunn av faget Universell Utforming ved Bachelorutdanningen i Bibliotek- og informasjonsvitenskap. Her begynte jeg å reflektere over variasjoner i funksjonsevne og hvordan bibliotekene kan utforme sine tjenester for å etterkomme ulike brukeres behov. Faget gjorde også at jeg begynte å reflektere over min egen dysleksi-diagnose og betydningen bøkene har hatt i mitt liv – og hva min leselyst har hatt å si for min egen utvikling som et lesende og lærende menneske. Litteraturen har hatt ubeskrivelig stor betydning for meg, som gjør at jeg ikke ønsker at noen skal være den foruten. Dette har gjort at jeg har rettet min interesse mot de som enda ikke har funnet den rette boka, som viser dem at bøkens verden også er for dem – uavhengig om de har dysleksi eller ikke.

Takk til respondentene som tok seg tiden til å delta i denne undersøkelsen, ved å la seg intervjuet til min masteroppgave, og som har vært interesserte i prosjektet. Jeg håper dere vil få noe igjen, som dere kan bruke i deres arbeidshverdag.

Takk til Leser søker bok som hjalp meg med å velge ut bøker til bruk i intervjuene, for å bidra i informantenes refleksjoner og assosiasjon under intervjuene. Jeg håper dere vil kunne bruke resultatene til deres arbeid ut mot bibliotekene i Bok til alle-nettverket.

Tusen takk til min veileder Gerd Berget som har hjulpet meg hele veien gjennom dette forskningsprosjektet, med uendelig motivasjon og konstruktive tilbakemeldinger.

Til slutt vil jeg takke mine medstudenter, og venner, som har gitt meg mange og gode tilbakemeldinger, Madelene og Tatiana.

Denne masteroppgaven hadde ikke kunne blitt til, slik den nå fremstår, uten informanter, veileder og medstudenter.

Innhold

1. Innledning.....	3
1. 1. Oppgavens struktur	4
1. 2. Problemstilling og forskningsspørsmål.....	4
1.3. Definisjoner og forklaringer	5
Bibliotekar	5
Lese- og skrivevansker og dysleksi	5
Leser Søker Bok	5
Lesersørv	6
Neurotypisk	6
Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek	7
Praksis	7
Shared reading	7
Tilrettelagt litteratur	7
Universell utforming	7
1.4. Motivasjon.....	8
1.4.1. Nytteverdi.....	9
1.5. Tidligere forskningsprosjekt	11
2. Teori.....	11
2.2 Tidligere forskning.....	11
2.2.1. Bruk og formidling av tilrettelagte bøker i folkebibliotek	12
2.3. Lese- og skrivevansker.....	13
2.3.1.Dysleksi.....	14
2.4. Universell utforming og tilgjengelighet	18
2.4.1. Definisjon.....	18
2.4.1. Gap-modellen.....	18
2.6. Tilrettelagt litteratur.....	19
2.6.1 Holdninger til tilrettelagt litteratur blant personer med dysleksi.....	20
2.6.1. Leser Søker Bok	21
3. Metodologiske overveielser	23
3.1. Valg av metode.....	23
3.2. Begrensninger.....	24
3.3. Utvelgelse av informanter	25
3.4. Kvalitative intervjuer	27
3.4.1. Semi-strukturerte intervju.....	28
3.4.2. Transkribering og valg av analysemetode	28
3.5. Ethiske overveielser.....	30

3.5.1. Norsk Senter for Forskningsdata (NSD).....	31
3.5.2. Objektivitet.....	32
3.6. Materiale	33
4. Funn.....	33
4.1. Stigmatisering.....	34
4.2. Tilbakemeldinger til Leser Søker Bok	36
4.2.1. Holdning til BTA-bøker og BTA-hylle	39
4.2.2. Kjennskap til BTA-samling	42
4.3. Boksøk og NLB	43
4.4. Praksiser	44
4.4.1. Arrangementer	44
4.4.2. Utstillinger	45
4.4.3. Hyllepraksis.....	47
5. Diskusjon	51
5.1. Bruk og formidling av tilrettelagte bøker i folkebibliotek	51
5.2. Vurdering av litteratur for voksne innvandrere	53
5.3. Holdning til tilrettelagt litteratur.....	55
5.4. Stigmatisering.....	55
5.5. Generell praksis	56
5.6. Spesiell praksis.....	58
5.7. Tilbakemeldinger til Leser Søker Bok	59
5.7.1. Formidle bøker og innarbeide i generell samling.....	60
5.7.2. Samarbeid.....	62
5.7.3. Arrangementer for alle.....	63
5.7.4. Øke kunnskap og sette i system	63
6. Konklusjon	64
6.1 Forslag til videre forskning	68
7. Referanseliste.....	70
Vedlegg 1: Rekrutteringsbrev.....	75
Samtykkeerklæring.....	76
Vedlegg 2: Intervjuguide	77
Del 3: Bibliotekspraksis rettet mot personer med dysleksi.....	77
Del 4: Aktiv og passiv formidling av LSB sine bøker	78
Del 4,5: Dersom informant kommer fra et Bok-til-alle bibliotek	78
Del 5: Avslutning.....	78

“Et virkelig kulturelt demokrati inviter lesere med variert leseferdighet inn i et likeverdig informativt og litterært rom hvor alle kan delta [min oversettelse]”

(Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 23)

1. Innledning

Vi lever i en mangfoldig verden, noe som også gjør brukere av folkebibliotek, og ikke minst lesere, til en variert gruppe. Dette innebærer forskjeller i kjønn, alder, kulturell, sosial og økonomisk bakgrunn samt variasjoner i fysisk og kognitiv funksjonsevne. For noen vil dette også si variasjoner i leseevne, som ved spesifikke lese- og skrivevansker – også kalt dysleksi. På bakgrunn av et slikt mangfold fokuserer jeg i dette masterprosjektet på formidling av litteratur, spesielt ovenfor personer med dysleksi. Dette er en videreføring av mitt bachelorprosjekt, hvor fokuset lå på lese-glede og lese-opplevelse i relasjon til brukergruppen. Nå ønsker jeg å rette søkelyset mot bibliotekarene, formidlerne, framfor bøkene og leserne. Fremdeles har jeg med meg mitt grunnleggende syn om at alle personer er potensielle lesere, og bare ikke har funnet den rette boka enda, hvor jeg anser det som en viktighet å formidle lese-glede.

Dette masterprosjektet handler om bibliotekansatte og deres holdninger, vurderinger og formidling av litteratur ovenfor personer med dysleksi. Informantene i undersøkelsen er ansatte i bibliotek, av ulik størrelse, rundt omkring i Norge – på Østlandet. Målet med prosjektet er å bidra til å øke kunnskapen rundt varierende brukergrupper i, og utenfor, bibliotek, i tillegg til betydningen av formidling for de som ser på seg selv som *ikke-lesere*. Prosjektet kan bidra til å gi en pekepinn for hvordan biblioteket positivt kan bidra til lese-glede for “lesere i motvind”. For å oppnå dette vil jeg undersøke og fremheve eksisterende holdninger, og praksiser, sett i lys av *universell utforming*.

Universell utforming har som mål å lage tjenester, eller løsninger, som kommer flest mulig til gode - uavhengig av funksjonsevne, eller leseevne - istedenfor å kun være tilpasset én gruppe. Jeg vil derfor legge vekt på viktigheten av en slik utforming, og presentere hvordan det å se bibliotekets tjenester fra én mer avgrenset gruppes perspektiv, kan settes inn i en større sammenheng. Formidling og tjenester rettet mot personer med dysleksi kan være

overførbart til andre brukergrupper, ettersom det finnes ulike årsaker til lesevansker. For eksempel vil det for nevrotypiske og *gjennomsnittslesere* kunne påvirke leseevnen om man er trøtt, sliten eller syk. Personer med ADHD opplever ofte konsentrasjonsvansker, som indirekte påvirker leseevnen. Andre er igjen kanskje uerfarne lesere, eller leser på et annet språk enn sitt morsmål. Slikt sett er lesevansker svært kontekstuel, og alle kan oppleve ulike grader av dette, til ulike tider og av ulike årsaker. Nettopp derfor er det hensiktsmessig å bruke personer med dysleksi som perspektiv, innenfor universell utforming.

Utgangspunktet for studien er det samme som for bachelorprosjektet, foreningen *Leser Søker Bok*. Den gangen undersøkte jeg hvordan bøkene gitt ut med støtte fra Leser Søker Bok ble tatt imot av en del av den primære målgruppen. Mens nå legger jeg vekt på nettverket *Bok til alle*-bibliotek og de bokpakkene med lettleste og tilrettelagte bøker, som bibliotekene i nettverket mottar. Leser Søker Bok tilbyr bøker i ulike type kategorier, for ulike brukergrupper og i ulike sjangre; med mål om å være mer tilgjengelige uten at det går på bekostning av den litterære kvaliteten.

Formålet med prosjektet er å undersøke bibliotekansattes holdninger, oppfatninger, meninger og erfaringer rundt bøkene gitt ut med støtte fra Leser Søker Bok, samt i møtet med personer med dysleksi.

1. 1. Oppgavens struktur

Strukturen på oppgaven er som følger: Jeg vil starte med å presentere problemstillingen og forskningsspørsmålene, forklare sentrale begreper, samt gjøre rede for bakgrunn og motivasjon. Deretter vil jeg presentere tidligere forskning, teoretiske perspektiver og det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Så vil jeg beskrive metodologiske overveielser, presentere funn og til slutt diskutere disse opp mot relevant teori for å komme fram til en konklusjon.

1. 2. Problemstilling og forskningsspørsmål

Problemstillingen jeg ønsker å svare på er:

“Hvilke praksiser og holdninger har bibliotekarer i folkebibliotek innenfor litteraturformidling rettet mot personer med dysleksi?”

For å svare på problemstillingen har jeg gjennomført dybdeintervjuer med 10 ansatte i folkebibliotek om deres praksis innen formidling av litteratur rettet mot personer med lese- og skrivevansker. I henhold til problemstillingen er det en rekke spørsmål som kan være relevante å stille, som har ført til følgende forskningsspørsmål:

1. Hvilke holdninger har bibliotekarer ovenfor tilrettelagt litteratur?
2. Hvordan vurderer bibliotekarer tilrettelagt litteratur ovenfor personer med dysleksi?
3. Hva slags bøker anser bibliotekarer som relevant for personer med dysleksi?
4. Hvordan gjennomføres litteraturformidlingen rettet mot personer med dysleksi?

1.3. Definisjoner og forklaringer

Bibliotekar

I denne oppgaven vil bibliotekar og bibliotekansatt brukes synonymt. Definisjonen vil derfor ikke skille mellom fagutdannede bibliotekarer og ansatte i folkebibliotek, da mange år i et yrke kan gi vel så verdifulle erfaringer og refleksjoner som formell utdanning.

Lese- og skrivevansker og dysleksi

En person har lese- og skrivevansker når lese- og skriveferdighetene er lavere enn forventet basert på personens generelle evnenivå, også sett i forhold til alder og utdanningsnivå. Dette deles inn i primære og sekundære lese- og skrivevansker basert på årsakene til vanskene. Førstnevnte vil si det samme som dysleksi (Lindqvist, 2016).

Leser Søker Bok

Foreningen Leser Søker Bok (LSB) ble etablert i 2003, som et resultat av bekymring for vilkårene for produksjonen og formidlingen av tilpasset litteratur for personer som opplever det å lese som uoverkommelig (Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 5). I starten ble det produsert materiale for ganske spesifikke og begrensede brukergrupper, men over årene har de rettet seg mot en mye større brukergruppe. (s. 6). Deres hovedformål er å skape bøker som kan leses av mennesker med ulike leseferdigheter, og de utvikler bøker i samarbeid med forfattere, illustratører, tegneserieskapere og forlag ved å tilby økonomisk støtte og redaksjonell rådgiving. Bøkene som blir godkjent av Leser Søker Bok vil da bære LSB-merket (logoen) som et tegn på godkjenning (s. 11).

Bok til alle-nettverk

Leser Søker Bok samarbeider med 370 folkebibliotek over hele Norge gjennom Bok til alle-nettverket. Bibliotekene i dette nettverket mottar pakker med nye bøker, som er gitt ut med støtte fra Leser Søker Bok, gratis. Disse pakkene inneholder også informasjon og forslag til hvordan bibliotekene kan formidle bøkene rettet mot aktuelle brukergrupper (Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 11).

Bok til alle-bøker

Bøkene som er gitt ut med støtte fra Leser Søker Bok.

Bok til alle-hylle

Tidligere var det et krav fra Leser Søker Bok at Bok til alle-bøkene skulle stå i en egen hylle, kalt Bok til alle-hylle.

Boksøk

Boksøk (Boksok.no) er en nettbasert søketjeneste utviklet av Leser Søker Bok og er en stor database med bøker som anses som tilgjengelig for en variert målgruppe. Databasen omfatter både bøker støttet av foreningen så vel som bøker fra allmenntilgjengelighetsmarkedet som er vurdert av rådgivere hos Leser Søker Bok (Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 6).

Lesersørvis

Lesersørvis er en metode som brukes i bibliotek for å hjelpe lånerne med å finne den neste boka de ønsker å lese. Metoden baserer seg på appellfaktorer, som skal gjøre det lettere å utarbeide leseforslag basert på det en låner har likt å lese. Appellfaktorene beskriver aspekter ved leseopplevelsen, som 'raskt tempo' eller 'mørk tone', som kan bidra med å koble bøker utover felles emne og sjanger (Conradi, 2022).

Hurtigles

Innenfor Lesersørvis er det utarbeidet et arbeidsskjema som heter 'Hurtigles' (Lesersørvis, 2017), som skal bidra til å få oversikt over en bok uten å måtte lese den i sin helhet.

Neurotypisk

Neurotypisk betyr typisk nevrologi, eller typiske utviklingsmessige, intellektuelle og kognitive evner (Brusie, 2017). Dette begrepet er nyttig når det er snakk om, i dette tilfellet, nedsatt kognitiv funksjonsevne da det legger vekt på hva som er typisk og atypisk, kontra 'normalt' og 'unormalt'. Disse distinksjonene gir ulike konnotasjoner.

Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek

Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB) er et statlig bibliotek under Kultur- og likestillingsdepartementet, som produserer og låner ut lydbøker, e-bøker og bøker i punktskrift for barn og voksne. Deres tilbud omfatter også studielitteratur for studenter ved universitet, høyskole og fagskole (Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek, u.å).

Praksis

Med praksis mener jeg gjentakende og/eller målrettede handlinger. Dette innebærer alt av tjenester, arrangementer og konkret litteraturformidling. Sentralt i prosjektet er litteraturformidlingen, rettet mot personer med dysleksi, som kan deles inn i aktiv og passiv formidling. Aktiv formidling vil innebære alt som gjøres bevisst for å synliggjøre noe, også utstillinger og fronting av bøker i hyllene. Mens den passive formidlingen vil være hylleinndeling og bøkene sin plass i hyllene.

Shared reading

Shared reading er en lesemetode i form av lesesirkler i små grupper der deltakerne stiller uforberedt og tolker skjønnlitterære tekster sammen. Til stede er en leseleder som på forhånd har valgt ut en kort novelle eller et utdrag fra en tekst, og et dikt som passer tematisk. Tekstene blir lest høyt, etterfulgt av samtaler – hvor opplevelsen av teksten kommer i sentrum. Formålet er ikke å forstå teksten, og foreta en litterær analyse, men å forstå oss selv og andre mennesker. (Leseledere, u.å)

Tilrettelagt litteratur

Bøker som gjennom tekst, bilde og utforming skal være lettere tilgjengelig for ulike målgrupper.

Universell utforming

Universell utforming vil si produkter, tjenester, omgivelser og programmer som er utformet på en slik måte at det kan brukes av alle mennesker, i en så stor utstrekning som mulig uten

at det er behov for tilpasning eller spesiell utforming (Barne-, likestillings, og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 9).

1.4. Motivasjon

Motivasjonen for å undersøke bibliotekarers formidlingspraksis rettet mot personer med dysleksi, bunner i en genuin interesse for formidling av leseglede. Spesielt viktigheten av leseglede for de som, av ulike grunner, opplever det å lese som uoverkommelig. For bøkernes verden bør være for alle. I tillegg kommer en bekymring for konsekvensen av denne uoverkommeligheten, i et tekstbasert samfunn. Så vel som følger at biblioteket, på grunn av det konnotasjonen som et bygg med bøker, blir utilgjengelig. Når et offentlig bibliotek skal være til for befolkningen, og være for alle – i det mangfoldet vi lever i.

Hovedgrunnen til å interessere meg spesielt for lesere – igjen med et syn om at alle er lesere – med dysleksi bunner nok aller mest i at jeg selv har denne diagnosen. Jeg har et personlig forhold til, og vet nettopp hvor fortvilende og utfordrende det kan være å lese. I forbindelse med dette har jeg også følt virkningen, viktigheten og betydningen av lesetrening. Aller viktigst i dette er lese-gleden for å overvinne noen av vanskene som følger med en slik diagnose. Jeg har vært så heldig at jeg har fått oppleve hvor givende litteraturen kan være, på mange områder i livet, og ønsker ikke at noen skal måtte være denne opplevelsen foruten.

Videre kan det være mange grunner til at en person opplever lesevansker, for eksempel kan vi alle oppleve lesevansker ved trøtthet, slitenhet og sykdom. Personer med ADHD kan oppleve lesevansker på grunn av konsentrasjonsvanskene, noen kan ha lite generell lesetrening, eller et annet morsmål. Derfor er jeg også opptatt av de som på et mer generelt grunnlag, kan oppleve det å lese som uoverkommelig, uavhengig om dette er forbigående eller ikke. Dette perspektivet har jeg i stor grad tilegnet meg gjennom valgfaget *Universell Utforming* ved utdanningen innen *Bibliotek- og informasjonsvitenskap*, ved OsloMet – storbyuniversitetet.

1.4.1. Nytteverdi

Utover de mer personlige begrunnelsene for motivasjon, har prosjektet også en motivasjon knyttet til nytteverdien prosjektet presenterer. Regjeringen har en visjon om at Norge skal være universelt utformet innen 2025 i deres handlingsplan om universell utforming og økt tilgjengelighet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009). Basert på definisjonen av universell utforming, som jeg vil forholde meg til, inkluderer dette også offentlige bibliotek og innebærer tjenester som er utformet *“på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming”* (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 9).

Denne definisjonen er vid, og det kan være vanskelig å forstå alle aspektene dette vil innebære for biblioteket ut ifra definisjonen alene. Her bidrar mitt forskningsprosjekt til å se på én avgrenset del av hva dette kan innebære.

Nedsatt kognitiv funksjonsevne kan for eksempel være mindre håndgripelig å forholde seg til, enn nedsatt motorisk funksjonsevne – der en åpenbar løsning er å gjøre det fysiske bibliotekrommet tilgjengelig. Men hvordan gjør man innhold og litteratur tilgjengelig, annet enn at de finnes i det fysiske rommet? Her er selvfølgelig formidlingen viktig, hvor formidleren *“peker på litteraturen som allerede finnes, slik at leseren kan oppdage den”* (Tveit, 2004, 24). Når det kommer til formidling er det nødvendig å tenke på hva som formidles, til hvem og hvordan.

Videre, når *“mennesker med nedsatt funksjonsevne med størst mulig selvstendighet skal kunne delta på alle livets områder”* (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 9s. 12-13), handler tanken om universell utforming også om demokratisering og folkeopplysning. Folkebiblioteket har som oppgave å blant annet fremme opplysning og utdanning gjennom aktiv formidling og å *“stille bøker [...] gratis til disposisjon for alle som bor i landet”* (Folkebibliotekloven, 1985, § 1). I tillegg omfatter folkebibliotekvirksomheten *“bibliotek tjenester for alle som har spesielle vansker med å bruke biblioteket.”* (§ 2). Da er det relevant å tenke på en mulig rolle til å også formidle litteratur på en slik måte at den blir tilgjengelig for flere – og igjen bidra til å gi de samme mulighetene i samfunnet. I den betydning av at flere er i stand til å forholde seg til tekst på en, i vårt samfunn, tilstrekkelig måte til at det ikke vil få negative konsekvenser for individet. Dette ligger også i at bibliotekene i sine tilbud skal legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet (1985, § 1). Hvor

det er viktig å ikke la formidlingen gå på bekostning av litterær kvalitet, og hvor allsidigheten og aktualitet også kan innebære tilbud ovenfor mangfoldet av brukere.

Folkebiblioteket skal i tillegg være *“en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt.”* (1985, § 1), hvor *uavhengig* også understreker mangfoldet som skal kunne finne sted.

Demokratiseringen, og å legge til rette for deltakelse i samfunnet, innenfor universell utformings-perspektivet bidrar også til å minske diskrepansen mellom et individs forutsetninger og samfunnets forventninger og krav til individet. For eksempel samfunnets forventninger til leseevne i et tekstbasert samfunn, og individets faktiske forutsetninger. Er forskjellen mellom dette stort kan det ha en negativ innvirkning på en persons selvbilde – dersom de føler at de ikke fungerer som en selvstendig samfunnsborger. Da er det igjen viktig å bidra til at *“mennesker med nedsatt funksjonsevne med størst mulig selvstendighet skal kunne delta på alle livets områder”* (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 9). Én måte biblioteket kan bidra med dette på er å presentere bøker som kan være mer overkommelige, for å øke mestringsfølelsen og videre styrke leseevnen og leseforståelsen over tid. Men fremdeles *“på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming”* (s. 9), i den betydning at hverken formidlingen eller selve bøkene er spesielt tilpasset, men er attraktivt og relevant for *alle* – eller mennesker i en så stor utstrekning som mulig. Innenfor universell utforming ligger det noe rent menneskelig, som handler om likeverd og likhet. At alle skal få de samme muligheten, uavhengig av forskjellene, ikke minst til å klare seg selv. Med dette kan selvfølelsen, og følelsen av å fungere som en selvstendig samfunnsborger, styrkes – istedenfor følelsen av å skille seg ut på en negativ måte. Framfor at fokuset ligger på hvordan man skiller seg, eller avviker, fra majoriteten – som ligger i begrepet stigmatisering (Lundal & Tjora, 2021).

På bakgrunn av alt dette mener jeg det er viktig å undersøke hvilken praksis som eksisterer, med mulighet til å synliggjøre og forbedre denne, når det kommer til formidling rettet mot personer med spesifikke lese- og skrivevansker. Samtidig som dette settes inn i en større sammenheng, som kan bidra med å minke stigma og legitimere hvorfor bibliotekarer skal bruke ressurser på én så begrenset gruppe.

1.5. Tidligere forskningsprosjekt

Motivasjon, nytteverdi og Universell utformings-perspektivet som går gjennom hele dette prosjektet bygger på Bachelorgraden min i *Bibliotek- og informasjonsvitenskap*. Da resulterte min interesse rundt leseglede og leseopplevelse i forskningsprosjektet og bacheloroppgaven *Litt å lese? : En undersøkelse av bøker rettet mot lesere med dysleksi* (Gulvik, 2019). Nå er jeg interessert i å se temaet fra formidler-siden, ved å undersøke praksiser og holdninger blant bibliotekarer.

2. Teori

Asbjørn Johannessen, Per Arne Tufto og Line Christoffersen skriver i *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode at Teoretisk perspektiv* dreier seg om å se noe i et spesielt perspektiv, altså at valg av synsvinkel får betydning for hvilke sider av fenomenet som avdekkes, og hvilke områder ved dette oppmerksomheten rettes mot (2016, s. 44). Ettersom det også dreier seg om avgrensning og utelukkning av det som i selve konteksten ikke er av interesse (s. 430). Universell utforming, ut ifra dette, tolker jeg da også som et mulig teoretisk perspektiv. I tillegg vil oppgaven legge vekt på enkelte kjennetegn ved dysleksi, som jeg derfor også vil anse som et teoretisk perspektiv. Jeg har brukt teorier fra dysleksiforskning, som også innebærer pedagogikk og psykologi, og universell utforming for å belyse det overordnede tema. I dette kapittel vil jeg først ta for meg tidligere forskning på emnet i krysspunktet mellom litteraturformidling og dysleksi, før jeg går over til annen relevant teori for bedre å forstå problemstilling og nytteverdi.

2.2 Tidligere forskning

Det finnes lite konkret forskning rundt litteraturformidling i folkebibliotek og dysleksi, som igjen gjør problemstillingen og forskningstemaet aktuelt. Noe er svært gammel, og generell litteratur, som boka *Pass deg for barn som ingen les for! : om hjelpemiddel i litteraturformidling* av Hanne Kiil fra 2000 (s. 178-181). Dette verket er en formidling av *velegnede* bøker som kan leses for barn. I tillegg er denne formidlingen rettet mot foreldrene til disse barna. Ettersom dette ikke er rettet mot personer med dysleksi, og det i dag finnes lignende tjenester som retter seg mer mot konkrete brukergrupper som Leser Søker Bok, anser jeg ikke dette som relevant for min oppgave.

En noe mer relevant bok, fra 1988, var *De trenger flere bøker : en nordisk artikkelsamling om*

tilrettelagt litteratur av Sissel Hofgaard Swensen og Manne Lidén. Til tross for at den er 34 år gammel hadde denne en del gode tanker. Den retter seg mot behovet for tilrettelagte bøker, og selve utformingen, som er svært interessant. Imidlertid finnes det langt nyere forskning på dette området, som de to følgende forskningsprosjektene samt teori jeg vil presentere senere i dette kapitlet.

2.2.1. Bruk og formidling av tilrettelagte bøker i folkebibliotek

Imidlertid er det gjort en kvantitativ undersøkelse av bruken og formidlingen av Bok til alle-bøkene, i norske folkebibliotek. Gerd Berget tar i *The use and promotion of adapted books in Norwegian public libraries* (2021) for seg organisering og formidling av tilrettelagt litteratur i norske folkebibliotek (s. 1). Funnene viser klare forskjeller i hvordan bibliotekene bruker disse bøkene, på grunn av blant annet mangel på kunnskap om bøkene og mulige målgrupper. Bøkene ble sett på som 'spesielle bøker' og ble konsekvent ikke brukt i utstillinger eller boksnakk (s. 1). Denne undersøkelsen ble sendt til alle bibliotekene i Bok til alle-nettverket (s. 2), hvor 178 av 359 bibliotek svarte (49.6 %) (s. 5). Funnene viser at bøkene gitt ut med støtte fra LSB ble organisert i en separat samling i 113 (63,5 %) av bibliotekene, 8 hadde innarbeidet bøkene i resten av samlingen og 57 (4,5 %) hadde organisert noen av bøkene i en separat samling. Videre formidlet 135 (75.8%) aktivt disse bøkene, mens 31 ikke gjorde det og 11 ikke visste, likevel ble disse bøkene helhetlig ikke formidlet på en hyppig basis. Av de som ikke formidlet bøkene var hovedgrunnene at denne samlingen var vanskelig å formidle, eller av liten interesse, mangel på ressurser, og mangel på kunnskap om samlingen. (s. 6-7). Et av bibliotekene at bøkene blir mest brukt når de er integrerte i den generelle samlingen, spesielt bøkene for barn og ungdom. Undersøkelsen tar også for seg bruken av tjenesten, eller databasen boksøk, hvor det av 146 (82 %) kun var 8 som brukte dette ukentlig, 34 månedlig og 101 (70 %) som brukte denne et par ganger i året (s. 6-7).

I denne studien kommer Berget fram til at mange bibliotek ikke formidler bøkene jevnlig, som fører til at mange i den potensielle målgruppen ikke blir informert om Bok til alle-samlingen – hvor potensialet i bøkene ikke blir oppfylt. Berget kommer fram til at bibliotekarer trenger å finne inspirerende måter å formidle tilrettelagte bøker, hvor de bør inkluderes i bokutstillinger, og arrangementer med høytlesning og boksnakk (s. 11). Basert på studien kommer råd om at tilrettelagte bøker ikke automatisk bør plasseres i en separat

hulle, men innarbeides med resten av samlingen i så stor grad som mulig. I tillegg til å tenke på hvordan bøkene er merket og blir snakket om, inkludere dem i utstillinger, og sørge for at bibliotekarene har god kjennskap rundt samlingen (s. 12).

2.2.2. Vurdering av litteratur for voksne innvandrere

I 2010 ble det gjennomført et masterprosjekt ved navn *Det er ikke noen storm rundt den hylla der : biblioteksansattes vurdering og formidling av tilrettelagt litteratur for voksne innvandrere*, av Torild Andrea Berg. Til tross for at dette prosjektet tar for seg en annen gruppe, vil det likevel være interessant å sammenlikne bibliotekarers mottakelse av tilrettelagte bøker, med 12 års mellomrom. Imidlertid tar dette prosjektet også for seg bøkene gitt ut med støtte fra Leser Søker Bok (s. 11), hvor kategorien *Litt å lese* en stund inkluderte personer med dysleksi så vel som personer med norsk som andrespråk (s. 37). Disse brukergruppene er nå splittet opp, med en egen kategori ved navn *Norsk som andrespråk*.

Berg kommer fram til at funnene i prosjektet tyder på at den tilrettelagte litteraturen for målgruppen prioriteres lavt, at ansatte har lite kunnskap om tilrettelagt litteratur og at litteraturen ikke leses – som tyder på at den ikke fenger og har lav status (s. 2). Informantene er også kritiske til layout og tema i litteraturen (s. 41). Til slutt kommer Berg fram til at det å finne riktig bok til låneren er viktigst (s. 38), at det er noe brukeren vil like å lese. Tema blir også beskrevet som viktig, men dersom bibliotekarene skal se etter noe med hensyn til utforming vil dette være enkelt språk, korte setninger og luftig oppsett. (s. 39).

2.3. Lese- og skrivevansker

Lese- og skrivevansker er en fellesbetegnelse som kjennetegnes ved ulike utfordringer med å tilegne seg tekst og å uttrykke seg skriftlig. Disse kan både gå sammen, eller opptre hver for seg. Definisjonen på dette er når lese- og skriveferdighetene er lavere enn forventet basert på personens generelle evnenivå, også sett i forhold til alder og utdanningsnivå. Vanskene kan komme av nedsatt syn, hørsel, forståelse eller på grunn av sosiale problemer, som utgjør sekundære lese- og skrivevansker (Lindqvist, 2016), men også mangelfull opplæring, svake generelle evner og språkvansker kan være en årsak (Statped, 2020). Spesielt leselæring stiller krav til oppmerksomhet og konsentrasjon, hvor også personer med ADHD er spesielt utsatt

(Tønnesen, Bru & Heiervang, 2008, s. 26). Primære lese- og skrivevansker vil si det samme som dysleksi (Lindqvist, 2016). Dette går også under betegnelsen *spesifikke lese- og skrivevansker* (Dysleksi Norge, u.å.). Omkring 20 % av elever i grunnskolen har lese- og skrivevansker, hos 3 til 5 % av dem skyldes vanskene dysleksi (Statped, 2020).

Lesevanskene alene kan også være situasjonsbetinget og kontekstuelle. Eksempler på dette kan være stressende perioder i livet (Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 6) - hvor stress kan påvirke konsentrasjonsevnen (Svartdal & Malt, 2021), som er nødvendig for lesingen, så vel som hukommelsen. I tillegg blir disse evnene også svekket når vi er slitne, og for eksempel har fått for lite søvn (Norsk Helseinformatikk, 2019). Sykdom er et annet eksempel som kan gi de samme utfordringene med å lese, som dysleksi. Et annet eksempel er lesere som lærer seg et nytt språk, hvor utfordring med språket er kontekstuell og under endring (Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 6).

2.3.1. Dysleksi

Omtrent 5% av Norges befolkning har spesifikke lese- og skrivevansker, også kalt dysleksi, hvor noen forskere oppgir nærmere 10 % (Dysleksi Norge, u.å.). Dysleksi er en kognitiv funksjonsnedsettelse. Nedsatt funksjonsevne vil si tap av eller skade på en kroppsdel eller kroppens funksjoner, hvor det kognitive vil innebære redusert evne til mentale prosesser som språk, hukommelse, bearbeiding av informasjon og tilegnelse av kunnskap (Universell, 2020). Det er imidlertid viktig å merke seg at dette sammenliknes med majoriteten i befolkningen, samt samfunnets forventninger til individer – som ikke kun handler om individets evner.

Personer med dysleksi opplever utfordringer med lesing og skriving på grunn av en medfødt nedsatt kognitiv funksjonsevne, som først og fremst påvirker evnen til å lese en tekst flytende. Helt sentralt er også det at vanskene med lesing og skriving ofte kan være uventet, sett i sammenheng med ferdigheter på andre områder (Statped, 2020), hvor vanskene med lesingen er store sammenlignet med den generelle læringsevnen (Dysleksi Norge, u.å.).

Forskere undersøker fremdeles hva dysleksi kommer av, men det er mye som tyder på at det skyldes mangler i det fonologiske systemet – som handler om lydenes funksjoner i språket, og evnen til å håndtere dem. Dette fører igjen til vansker med avkoding av ord, som vil si å raskt og sikkert kunne identifisere skrevne ord (Høien & Lundberg, 2017, s. 9). Personer med dysleksi har gjerne vansker med leseflyt og lav lesehastighet. Basert på mangler i det

fonologiske systemet er det også vanlig å blande bokstavlyden “b” med “d” og “p”, i tillegg til vansker med å lytte ut første og siste bokstavlyd i et ord. Det vil være denne definisjonen av dysleksi som jeg vil forholde meg til. Altså som “[...] en vedvarende forstyrrelse i kodingen av skriftspråket, forårsaket av en svikt i det fonologiske systemet.” (s. 29). Denne definisjonen tar utgangspunkt i fonologisk defekt-hypotesene, hvor en kan finne dysleksi på alle intelligensnivåer (Tønnessen, Bru & Heiervang, 2008, s. 20).

For at kognitive ressurser skal frigjøres til forståelsesprosessen under lesingen er det helt nødvendig at ordavkodingen er automatisert. Dette for at ikke de kognitive ressursene skal gå til å identifisere ordene, som også er tidskrevende og videre påvirker leseflyten (s. 48). Altså ligger ikke problemet med å forstå innholdet i teksten, i seg selv, men at det meste av kreftene blir brukt på selve avkodingen. Konsekvensen av dette er at det vil være igjen begrenset med kapasitet til å få med seg innholdet (Statped, 2020). Spesielt under leseopplæring og lesetreningen vil det for en elev med dysleksi bli vanskelig å forstå hva teksten handler om, når de kognitive ressursene stadig går med til å avkode ordene (Høien & Lundberg, 2017, s. 254) – som er den tekniske delen av lesingen (Statped, 2020). På grunn ordavkodingsvanskene som kjennetegner dysleksi trenger, slik Høien og Lundberg påpeker, personer med dysleksi mer tid og leseøvelse enn gjennomsnittslesere for at denne prosessen skal bli automatisert. Når behovet for trening er så stort oppstår det nok en utfordring som hindrer at god ferdighet oppnås, når mange har lært seg nettopp å unngå lesingen (2017, s. 254).

Andre klare tegn på dysleksi, som beskrevet av Høien og Lundberg, er vansker med å lese nonord – ikke-ord – samt dårlig rettskriving. Disse vanskene vil vedvare, til tross for lesetrening (s. 31-34). Imidlertid gjør forskjellen mellom ferdighet i forholdsvis lytte- og leseforståelse det tydelig at det stadig dreier seg om skriftspråket. Det vil si at personer med dysleksi ikke har noen vansker med å ta til seg informasjon som er formidlet muntlig, til sammenlikning. Et annet kjennetegn ved dysleksi er redusert korttidsminne (Høien & Lundberg, 2017, s. 31-34), og vansker med hurtig benevning av kjent informasjon (RAN) (Statped, 2020), som gjør det ytterligere vanskelig å forstå lange og kompliserte setninger, eller å huske informasjon fra en tekst. I tillegg til benevnelsesvansker - som kan forsinke utviklingen av ordforrådet, samt dårlig artikulasjon og videre forsinket språkutvikling. I forbindelse med språkutviklingen er tross alt utviklingen av fonologiske ferdigheter svært

viktig (Høien & Lundberg, 2017, s. 31-34), spesielt under læring av nye ord som styrker ordforrådet – hvor en begrensning stadig vil gå ut over leseforståelsen og ordavkodingen. I tillegg til at dette vil føre til enkelt og lite variert språk ved skriving (Dysleksi Norge, u.å). Slikt sett er det tydelig at språk- og leseutvikling henger sammen (Statped, 2020). Til slutt spiller genetikk en stor rolle, da de genetiske disposisjonene for dysleksi er arvelige og sannsynligheten blir større for at en person har dysleksi om søsken eller én forelder har det, sammenliknet om ingen andre i familien har det (Høien & Lundberg, 2017, s. 31-34). Imidlertid er det en kompleks interaksjon mellom genetiske disposisjoner og miljøfaktorer, hvor resultatene av denne interaksjonen bestemmer i hvilke grad de genetiske disposisjonene vil manifestere seg som dyslektiske vansker (Tønnessen, Bru & Heiervang, 2008, s. 20).

Torleiv Høien og Ingvar Lundberg tar også for seg andre problemer som kan være relatert til diagnosen, som dårlig motorikk, problemer med oppmerksomhet og konsentrasjons- og sekvenseringsvansker, som igjen kan ha negativ innvirkning på ordavkodingen. Disse vil kunne føre til sekundære symptomer, som dårlig leseforståelse (s. 31-34). I et annet verk Torleiv Høien har vært bidragsytende i, *Unge og voksne med lesevansker*, oppsummeres betydningen av ordavkodingen godt:

Automatisert ordavkoding er en forutsetning for god leseforståelse (Oakhill, Cain og Yuill 1998). Dersom ordavkodingen ikke er automatisert, blir kognitive ressurser bundet opp til avkodingsprosessen. Dette er ressurser som leseren ellers kunne ha benyttet i forbindelse med leseforståelsen (LaBerge og Samuels 1974).

(Gabrielsen, Heber & Høien, 2008, s. 35)

Andre, mindre åpenbare, negative følger kan også være problemer med matematikk, spesielt når mattestykkene er tekstbaserte, men også lav selvvurdering er svært vanlig for personer med dysleksi. I tillegg kan sosio-emosjonelle tilpasnings- og atferdsvansker utvikles som en følge av diagnosen (Høien & Lundberg, 2017, s. 31-34). Altså innebærer ikke diagnosen bare at lesing blir ressurs- og tidskrevende, når det kan oppstå slike ettervirkninger av å skille seg ut og å mislykkes i noe som virker lett for andre – primært leseopplæringen. Konsekvensen dette kan ha for selvbildet til personer med dysleksi, og deres syn på seg selv som et lærende menneske, kan bli svært alvorlige. Dette kan igjen føre til at en person gir opp, mister motet og blir passiv, som stadig er uheldig for muligheten til å

forstå en tekst hvor det at leseren interagerer med teksten er avgjørende. Slik sett kan det oppstå en ond sirkel, hvor det stadig blir vanskelig å overvinne utfordringene (s. 133). Selv om jeg nå har presentert en definisjon på dysleksi, hva det kan innebære og noen fellestrekk vil det imidlertid være stor variasjon blant personer med dysleksi. Dette kan omfatte alt fra personer som har kompensert godt for ordavkodingsvanskene, men med resistente rettskrivingsvansker, til personer som ikke har lært å lese. Til tross for at dysleksi kan være arvelig er miljøfaktorene med på å bestemme i hvilken grad disposisjonene gir utslag. Har én person dysleksi er det 50% sannsynlighet for at søsken også har det, og 30-50% sannsynlighet for at en av foreldrene har det (s. 34).

2.3.1.1. Komorbiditet

Det er viktig å påpeke at det ikke er uvanlig at dysleksi opptrer parallelt med andre diagnoser, dette kalles komorbiditet (Høien & Lundberg, 2017, s. 177). Noen av de vanligste korrelasjonene er dyskalkuli, ADHD og Autisme. Spesielt ADHD innebærer blant annet vansker med oppmerksomhet og konsentrasjon (ADHD Norge, 2021), som også vil kunne påvirke leseferdighetene.

2.3.1.2. Styrker

Til tross for at dysleksi fører med seg en del utfordringer, i det samfunnet vi lever i, er det også viktig å påpeke at det å ha dysleksi ikke bare er en ulempe. Lese- og skrivevanskene påvirker, som sagt, ikke det generelle evnenivået innenfor områder hvor leseforståelsen har mindre vekt. Mange personer med lese- og skrivevansker er gode til å kompensere for vanskene sine, fordi de har vært nødt til å tenke på en annen måte for å kompensere for disse – som gjør at de utmerker seg innenfor problemløsning. I tillegg er det funnet sammenheng mellom dysleksi og kreativitet, med utmerkelse innenfor ulike kunstformer (Cicerchia, 2017).

2.4. Universell utforming og tilgjengelighet

2.4.1. Definisjon

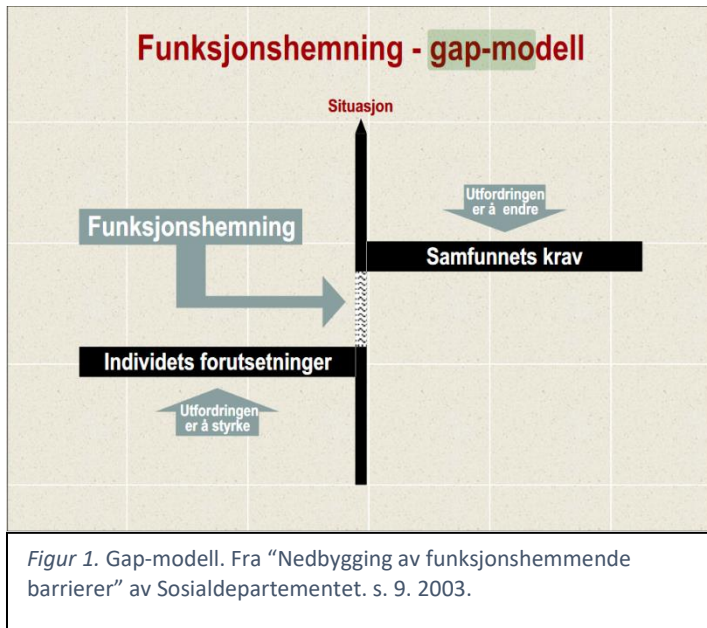
Definisjonen av universell utforming, jeg vil forholde meg til er hentet fra *Konvensjon om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne* vedtatt av FNs generalforsamling.

Denne veiledningen er utgitt av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, som i dag går under navnet Barne- og familiedepartementet. Barne- og likestillingsdepartementet, som har publisert regjeringens handlingsplan om universell utforming og økt tilgjengelighet (2009), er det samme departementet.

“Med ‘universell utforming’ menes utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig uten behov for tilpassing og en spesiell utforming” (Barne-, likestillings, og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 9). Definisjonen innebærer blant annet at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal kunne delta på alle livets områder, med størst mulig selvstendighet, og på lik linje med andre få tilgang til transport, informasjon, kommunikasjon og det fysiske miljøet (s. 12-13).

2.4.1. Gap-modellen

I relasjon til den overnevnte definisjonen er det relevant å se på *Gap-modellen*. Denne modellen tilbyr én måte å se på hva nedsatt funksjonsevne i et samfunn kommer av, samt en svært håndgripelig tilnærming til universell utforming. Nedsatt funksjonsevne er ifølge denne modellen et resultat av et gap mellom et individs forutsetninger og omgivelsenes, eller samfunnets, utforming og krav til individet (Sosialdepartementet, 2003, p.9). Hensikten er å redusere eller fjerne gapet. Denne modellen presenterer også en realistisk tilnærming til nedsatt funksjonsevne, ettersom det alltid vil forekomme et gap, men at målet bør være å gjøre det mindre ved å styrke individets forutsetninger og/eller senke samfunnets forventninger.

I forhold til dysleksi kan dette gapet forekomme mellom individets leseferdigheter og samfunnets forventninger til leseevne. Dette vil utvilsom kunne få konsekvenser for individet, men også for samfunnet – Slik Egil Gabrielsen, Ellen Heber og Torleiv Høien uttrykker bekymring for i *Unge og voksne med lesevansker* (2008). I det daglige er vi nødt til å forholde oss i stadig større grad til skriftlig informasjon i

flere yrkesområder, samtidig som arbeidsplasser som ikke krever utdanning blir stadig mindre. I tillegg må vi stadig forholde oss til mer skriftlig informasjon i hverdagslivet. Lesevanskene kan gjøre det vanskelig å forstå viktig informasjon som sikkerhetsrutiner på arbeidsplassen, eller informasjon fra offentlige myndigheter. Dette vil igjen kunne påvirke et individs selvbilde negativt, om en ikke føler at en fungerer som en selvstendig samfunnsborger (s. 11-13) på lik linje med andre. På den måten vil et individ kunne skille seg ut på en negativ måte, sammenliknet med de neurotypiske – altså mennesker som har typisk nevrologi, eller typiske utviklingsmessige, intellektuelle og kognitive evner (Brusie, 2017). Målet med universell utforming blir i kontekst av gap-modellen å styrke individets forutsetninger, minke gapet og følelsen av å skille seg ut.

2.6. Tilrettelagt litteratur

Tilrettelagt litteratur vil si bøker som gjennom tekst, bilde og utforminger skal være lettere tilgjengelig for ulike målgrupper. Dette innebærer ulike former for enklere tekst, storskrift, enkelt innhold, tegnspråk, punktskrift, følebilde, Bliss symbolspråk eller piktogrammer (Godal, 2021). Bøker med disse bearbeidingene vil være rettet mot svært ulike lesere, og det er viktig å påpeke at det er en vesentlig forskjell mellom bøker med enkel tekst og enkelt innhold, ettersom en tekst kan være henholdsvis enkel å lese uten at innholdet er enkelt å forstå. Enkel tekst vil kunne innebære kortere setninger og ord, færre karakterer, eller at

setningsoppbygninger og språklig utforming er basert på kjennetegn ved dysleksi (som er presentert tidligere) som korttidsminne, konsentrasjonsvansker og ordavkodingsvansker.

2.6.1 Holdninger til tilrettelagt litteratur blant personer med dysleksi

Gerd Berget og Siri Fagernes gjennomførte i 2018 en studie hvor 20 voksne med dysleksi ble intervjuet angående tilrettelagt, eller *tilpasset* litteratur, som presenteres i artikkelen "*I'm not Stupid*" – *Attitudes Towards Adaption Among People with Dyslexia*. Studien tok utgangspunkt i tre tilrettelagte bøker, hvor setningene ble delt opp over flere linjer – som har til hensikt å redusere lengden på linjene. Hver deltaker leste 4 varianter av denne samme teksten. Den originale og oppdelte, i tillegg til varianter med henholdsvis 40, 60 og 80 tegn per linje. Like etter at deltakerne hadde lest de ulike versjonene fulgte et intervju angående hvilke karakteristikk ved en tekst som de vurderte som viktigst i relasjon til leselighet. Intervjuet innebar også holdninger til slike tekster. Funnene indikerer, basert på utvalget i undersøkelsen, at de bredere variantene, 60 og 80 tegn per linje i stor grad ble foretrukket, hvor over halvparten (12) så på det originale formatet som minst gunstig (s. 240-242). Funnene i denne undersøkelsen tyder også på at det originale formatet fra de tilpassede bøkene kan være provoserende, da flere av deltakerne påpekte at det gav dem assosiasjoner til barnebøker og at dette blir nedverdiggende og gir reaksjon av "feeling stupid". Mange av brukerne med dysleksi uttrykte en skepsis når det kommer til denne type litteratur og at de føler seg dumme når de presenteres med materiale som er myntet på lesere med dysleksi (s. 244). Annerledesheten ved å skille seg fra majoriteten, eller de neurotypiske, er noe mange med denne diagnosen i utgangspunktet kjenner på. Det å da måtte lese bøker spesielt tilpasset kun personer med dysleksi kan slikt sett så vel bli sett på som stigmatiserende. I motsetning til bøker som er mer leselige for en større variasjon av brukere, sett innenfor universell utformings-paradigmet, slik at følelsen av å være dum og bli stigmatisert gjennom spesielle løsninger rettet mot personer med dysleksi kan bli borte (s. 245).

3.6.2 Hva motiverer til lesing?

Seven rules of engagement: What's most important to know about motivation to read (2011), av Linda B. Gambrell, kan gi noen gode innsikter i hva som motiverer lesing. Da spesielt hvilke valg personer som opplever det som utfordrende, eller uoverkommelig, å lese ofte gjør når de skal velge bøker. Dette innebærer motivasjonen til å lese når leseren finner

verdi og mening i innholdet og opplever at det er relevant for dem (s. 173), hvor det å kjenne seg igjen er viktig, samt viktigheten av at det ikke er for vanskelig for leseren (174-175), men heller ikke for lett (s. 176). Men mest av alt noe som er viktig i forhold til hvordan bøkene markeres og snakkes om, fordi denne gruppen ofte vil velge tekster som er for vanskelige for dem. Det har derfor stor betydning dersom de samme bøkene graderes fra "lett" til "vanskelig", eller fra "vanskelig" til "vanskeligst" (s. 176).

Denne litteraturen blir viktig innenfor mitt prosjekt i forhold til hvordan brukergruppen tenker og opplever bøkene som formidles og da kanskje også selve formidlingen.

2.6.1. Leser Søker Bok

Leser Søker Bok er en forening, som ble etablert i 2003, som et resultat av bekymring for vilkårene for produksjonen og formidlingen av tilpasset litteratur for personer som opplever det å lese som uoverkommelig (Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 5). I starten rettet Leser Søker Bok sitt arbeid seg mot ganske spesifikke og begrensede brukergrupper, men med årene har det blitt et økt fokus på universell utforming i samfunnet. Etter 2010 har Leser Søker Bok også utviklet en mer fleksibel tilnærming til brukergrupper. Holdninger har forandret seg, også som en følge av å anerkjenne av mangfold framfor mangler og Leser Søker Bok har nå en mye bredere målgruppe enn tidligere (s. 6). I tillegg arbeider foreningen med å inspirere og lære opp *Leseombudsordningen* og språkkaféer, gjennom lokale representanter (s. 11).

Foreningens hovedformål er å skape bøker som kan leses av mennesker med ulike leseferdigheter, og de utvikler bøker i samarbeid med forfattere, illustratører, tegneserieskapere og forlag ved å tilby økonomisk støtte og redaksjonell rådgiving. Målet innebærer et litterært demokrati, hvor alle mennesker bør få tilgang til skjønnlitterære bøker (s. 13). Bøkene som blir godkjent av foreningen vil bære LSB-merket (logoen) som tegn på godkjenning (s. 11). Leser Søker Bok deler bøkene inn i ulike kategorier, basert på form for tilrettelegging istedenfor målgrupper (s. 13), som er et viktig aspekt for å redusere stigma (s. 13 & 19). For eksempel er kategorien som inkluderer bøker for mennesker med nedsatt syn kalt *Punktskrift & følebilder* kontra *Bøker for mennesker med nedsatt syn*. Andre kategorier er *Norsk som andrespråk*, *Enkelt innhold*, *Storskrift*, *Tegnspråk & NMT (norsk med*

tegnstøtte) og *Alternativ og supplerende kommunikasjon* – som er bøker med ulike symbolspråk. En siste kategori er *Litt å lese* (Leser søker bok, u.å), som retter seg mot lesere med dysleksi, generelle lesevansker eller konsentrasjonsvansker. Denne kategorien er også egnet for personer med norsk som andrespråk (Leser Søker Bok u.å), selv om dette nå er en egen kategori.

2.6.1.1. Boksøk

Boksøk er en tjeneste på nett, utviklet av Leser Søker Bok, og er en stor database av bøker som anses som tilgjengelig for en variert målgruppe. Databasen omfatter bøker både støttet av foreningen, så vel som bøker fra allmenntil markedet, som er vurdert av rådgivere hos Leser Søker Bok (Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 6). Av de rundt 3000 skjønnlitterære bøkene som publiseres i Norge hvert år, vurderer Leser Søker Bok omtrent 500 av disse bøkene og inkluderer 80-100 nye bøker inn i Boksøk.no (s. 20).

2.6.1.2. Bok til alle-nettverk

Leser Søker Bok samarbeider med rundt 370 folkebibliotek i Norge, gjennom Bok til alle-nettverket. Bibliotek i dette nettverket mottar pakker som inneholder alle de nye bøkene foreningen har gitt støtte til, gratis. Disse pakkene inneholder nyhetsbrev med informasjon og forslag til hvordan bøkene kan formidles mot egnede målgrupper (Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 11). Nettverket til Leser Søker Bok er også et ledd i å etterkomme *Lov om folkebibliotek* om at alle bibliotek må gjøre litteratur tilgjengelig for alle som bor i landet (Folkebibliotekloven 2014) (s. 11).

2.6.1.3. Virkemidler og anbefalinger

Når lesevansker kan være situasjonsbetinget og kontekstuelle, ligger ikke nødvendigvis fokuset på spesielle målgrupper, men heller på kvaliteten på materialet (Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 11). Leser Søker Bok legger vekt på hvor viktig det er at kvalitet og egenskap i ulike sjangre beholdes i bøkene (s. 14). Bøker for personer med lesevansker bør ha en balanse mellom å være lette å lese, så vel som stimulerende. Kriterier innenfor en slik balanse knyttes til språk, typografi, dramaturgi, illustrasjoner og lay-out. Dette innebærer blant annet bruk av enkle ord, framfor kompliserte og fremmede ord (s. 15). Videre er det konsekvent ikke anbefalt å splitte lange ord, eller å bruke bindestreker, samtidig som det i

henhold til dramaturgi er viktig å utvikle troverdige karakterer og begrenset hopp i tid. Typografiske overveielser innebærer font-type, størrelse, avstand mellom bokstavene, linjene og paragrafer. Å lage slike tilpasninger for visse lesere viser seg også å gjøre bøkene mer anvendelige for andre lesere (s. 16).

3. Metodologiske overveielser

I dette kapitlet vil jeg drøfte og gjøre rede for valg av metode, i tillegg til å beskrive framgangen i forskningsprosjektet. Dette vil inkludere utforming av intervjuguide, rekruttering av informanter, transkribering, analysering av datamaterialet, samt etiske overveielser.

3.1. Valg av metode

Innenfor samfunnsvitenskap er det to utbredte metoder: kvantitativ og kvalitativ metode. I både boka *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* av Asbjørn Johannessen, Per Arne Tuft og Line Christoffersen (2016, s. 95), og *Enhet og mangfold* av Kristen Ringdal (2018, s. 25) hevder forfatterne at det ofte er forskningsspørsmålene som bestemmer metoden. Mens kvantitativ tilnærming vil kunne gi et bredere overblikk, tenker jeg kvalitativ metode er nødvendig for å samle 'riktig' type data for min undersøkelse, som kan gi svar på forskningsspørsmålene.

Johannessen et al. beskriver kvalitative intervjuer som egnet for å studere meninger, holdninger og erfaringer, i tillegg til at det gir mulighet for å få fylldige og detaljerte beskrivelser. Informantene får også et større rom for å uttrykke seg enn det et spørreskjema tillater (2016, s. 145). Ettersom jeg er interessert i deltakernes tanker, erfaringer og refleksjoner også rundt praksiser vil en kvalitativ tilnærming derfor være passende, så vel som at dette gir muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål. I tillegg vil denne metoden gi større mulighet for detaljerte beskrivelser av formidlingspraksis, hvor erfaringer kan komme fram.

Gruppeintervju ble opprinnelig vurdert som den mest hensiktsmessige intervju-formen, da denne type intervju egner seg om en ønsker å avdekke en bredde av synspunkter og erfaringer (s. 147). Imidlertid er det foreslått at disse bør bli gjennomført av forskere som er kjent med gruppedynamikk (s. 147). Ettersom jeg selv har mer erfaring med en-til-en

intervjuer, og er lite kjent med gruppedynamikk som sådan, vurderte jeg det som mer passende med en-til-en intervju for å samle inn ønsket data. Denne avgjørelsen ligger også på et rent praktisk anliggende, med tanke på at logistikk også vil kunne gjøre det mer krevende å gjennomføre gruppeintervjuer. I tillegg opplevde Norge et verdensomspennende utbrudd av Covid-19, også kalt *Koronapandemien*, i 2020/2021 (Tjernshaugen, Hiis, Bernt, Braut & Bahun, 2022) da jeg skulle gjennomføre disse intervjuene. Dette førte til at jeg måtte planlegge med mulighet for å ha digitale intervjuer, noe som også vil bli vanskeligere i en gruppeintervju-situasjon. På grunn av dette, og det faktum at det er langt lettere å avtale et møte (personlig eller digitalt) med én person enn å få logistikken til å gå opp med en gruppe mennesker falt jeg også på valget om en-til-en intervjuer. For å imidlertid forsøke å løse den manglende muligheten til å hjelpe hverandre i gruppe-intervjuer, ettersom jeg valgte vekk denne metoden, tok jeg med et utvalg Bok til alle-bøker til intervjuene. Disse bøkene hadde som hensikt å kunne skape reaksjoner, assosiasjoner og refleksjon, og på denne måten berike samtalen.

3.2. Begrensninger

Innen forskning vil det være muligheter for unøyaktigheter, og det finnes da begrensninger også i kvalitative og kvantitative metoder. Kvalitative metoder gir store mengder data, som kan være vanskeligere å generalisere og være tidskrevende å analysere og tolke. Forskeren tolker flere steder underveis i innsamling og behandling av datamateriale, også i de transkriberte intervjuene, så vel som under selve intervjusituasjonen. I slike prosesser gjøres det både bevisste og ubevisste utvalg, som blant annet kan manifestere seg i oppfølgingsspørsmål. Samtidig er ikke deltakerne, i motsetning til i kvantitative undersøkelser, anonyme ovenfor forskeren. Dette kan føre til at enkelte ikke svarer helt ærlig, da forskerens tilstedeværelse kan føre til endret oppførsel, og derfor svare det som er forventet av dem (Larsen, 2008, s. 26).

Et eksempel i mitt prosjekt hvor en glipp fra min side direkte påvirker forskningsresultatene er at kun 6 av 10 informanter fikk muligheten til å snakke om tjenesten Boksøk. Intervju, selv med en intervju-guide, kan være en svært krevende situasjon. Samtalen kan ta mange veier, og det er alltid viktig å bringe det tilbake på riktig spor. Jeg har da trolig, fordi jeg har hengt

meg opp i oppfølgingsspørsmål innenfor et av temaene for å avdekke mer om noe, glemt å spørre om bruk av denne databasen. Noen av intervjuene skjedde også med kun én dags mellomrom, og jeg kan derfor også ha blandet sammen minnene om ulike intervju, og trodd jeg har spurt om dette. Mennesker er tråst alt utsatt for tretthet (Wildemuth, 2017, s. 321) også under innsamlingen av data – hvor analysering og tolking allerede kan sies å ha begynt.

Rammene for dette prosjektet har i tillegg begrenset, men også endret, behov for ulik teori. For eksempel var jeg i begynnelsen av prosjektet svært interessert i *Den Offentlige Sfære* til Jürgen Habermas (Habermas, Lennox & Lennox, 1964), i forhold til at biblioteket kanskje ikke oppleves som et sted for personer med lesevansker. Jeg synes fremdeles dette ville vært interessant, også fordi informantene snakket noe om vanskene med å nå ut, men det ville blitt svært mye teori om et lite aspekt av funnene i denne undersøkelsen.

Etttersom jeg har skrevet om litteraturformidling og litteraturformidlingspraksis tenkte jeg også lenge at jeg måtte koble funnene mine til teori innen litteraturformidling. Jeg har derfor brukt mye tid på spesielt bokkapittelet *Kulturformidlingens hva, hvordan og hvorfor: teoretiske perspektiver, i Litteratur- og kulturformidling: Nye analyser og perspektiver (Ridderstrøm, Skjerdingsstad & Vold 2015, s. 16)*, så vel som boka *Innganger: om lesing og litteraturformidling (Tveit, 2004)*. Jeg syntes det var svært vanskelig å finne noe som passet til datamaterialet mitt, før jeg oppdaget at det jeg fundamentalt var interessert i var å se på likheter og hva som egentlig foregår. Videre innså jeg derfor at det var mer fornuftig å ha en mer *Grounded Theory*-tilnærming til fenomenet, selv om jeg selvfølgelig ikke kan fri meg fullstendig fra den kunnskapen jeg har tilegnet meg gjennom utdanningen, og de teorier jeg like vel har vært borti. *Grounded Theory* går ut på at man faktisk ikke bør legge for mye vekt på teorier i starten av analysering, tolkingen og kodingen av datamaterialet, det er her viktig å starte med et åpent sinn (Johannessen et al., 2016, s. 181).

3.3. Utvelgelse av informanter

Hovedkriteriet for utvelgelsen av informanter var at informantene var ansatt i et folkebibliotek. For å muliggjøre personlige møter begrenset jeg også studien til Østlandet, for at jeg skulle ha overkommelig reisevei fra mitt oppholdssted i Oslo. Samtidig som jeg hadde mulighet til å sove over hos familie og venner for å utvide det geografiske området

også innenfor Østlandet. Til slutt var det siste kriteriet at informanten hadde jobbet som bibliotekar i minst tre år ved et folkebibliotek, for å sikre at vedkommende hadde noe erfaringsbakgrunn. Totalt sendte jeg henvendelser på e-post, og i noen tilfeller ringte, omtrent 44 bibliotek, hvor 11 ønsket å delta. Etter det tiende intervjuet valget jeg likevel å avslutte datainnsamlingen ettersom jeg anså 10 informanter til å være et godt nok datagrunnlag i dette prosjektet.

Utover dette var det ingen kriterier til hvilke typer erfaringer informantene hadde, selv om det selvfølgelig ville være mest naturlig å delta dersom en hadde bakgrunn innenfor formidling. Et av bibliotekene jeg kontaktet videresendte likevel henvendelsen min til barne- og ungdomsbibliotekaren, da de mente vedkommende ville være best egnet for undersøkelsen. Videre er det interessant at alle bibliotekene, utenom én filial, var medlem i Bok til alle-nettverket, som vil kunne gi andre resultater enn om ingen var det.

3.3.1 Presentasjon av informanter

For å anonymisere informantene har jeg valgt å gi dem koder med bokstaven P, for person, samt nummeret basert på rekkefølgen på intervjuene. Alle informantene utenom P3 var medlem i Bok til alle-nettverket. Imidlertid hadde dette biblioteket et lite utvalg Bok til alle-bøker i en egen hylle, som de hadde fått fra hovedbiblioteket som var med i nettverket. Tre av intervjuene foregikk digitalt, i oversikten under står F for Fysisk intervju og D for Digitalt.

Informant	Type bibliotek	Intervju	BTA
P1	Filial	F	X
P2	Hovedbibliotek	F	X
P3	Filial	F	
P4	Hovedbibliotek	F	X
P5	Hovedbibliotek	D	X
P6	Hovedbibliotek	F	X
P7	Hovedbibliotek	F	X
P8	Filial	F	X
P9	Hovedbibliotek	D	X
P10	Hovedbibliotek	D	X

3.4. Kvalitative intervjuer

På grunn av koronapandemien var det frivillig for deltakerne om de ville gjennomføre intervjuene ved fysisk oppmøte, på egen arbeidsplass, eller digitalt. Det var svært viktig å ivareta informantenes trygghet, og følge de gjeldende rådene. 7 av 10 intervjuer ble gjennomført fysisk, hvor anbefalinger om avstand ble overholdt. 1 av 10 intervjuer ble gjennomført digitalt etter informantens eget ønske, mens 2 av 10 intervjuer ble gjennomført digitalt som et initiativ fra meg på grunn av utbrudd av mutert virus i Norge. Dette muliggjorde også at jeg kunne gjennomføre intervjuer i et større geografisk område. Digitale intervju ble derfor fordelaktig, så det ble for langt å reise men også nødvendig for å nå riktig antall informanter for undersøkelsen. Intervjuene ble gjennomført våren 2021, de digitale via Zoom.

Varigheten på intervjuene ble satt til 45 til 60 minutter, og varierte i realiteten fra 27 min til 64 minutter. Denne varigheten ble satt med tanke på at informantene skulle kunne sette av en rimelig tid av sin dag, hvor over én time fort kan bli en for stor forpliktelse, hvor de også skulle kunne ha muligheten til å gå før denne timen var nådd om nødvendig. Dersom de skulle la tiden gå over det fastsatte, ville dette også vært i orden.

Intervjuguiden (*vedlegg 2*) ble utarbeidet i 5 deler, med introduksjon og avslutning.

Hoveddelen tar for seg konkrete erfaringer med bibliotekbrukere med dysleksi, hva praksis rettet mot brukergruppen består i (hva som formidles og kjennskap til NLB), hvordan BTA-bøkene formidles aktivt og passivt, samt tilbakemeldinger og ønsker til Leser Søker Bok – med spørsmål om egne tanker rundt hvert tema. Å spørre om tjenesten Boksøk var opprinnelig ikke med i intervjuguiden, trolig fordi jeg tenkte det ville komme fram av seg selv dersom bibliotekarene aktivt brukte denne tjenesten. Som kan være grunnen til at kun 6 av 10 informanter fikk muligheten til å snakke om denne databasen – da det tok flere intervjuer før jeg innså at dette ville være fornuftig å spørre om.

3.4.1. Semi-strukturerte intervju

Johannessen et al. skriver at struktur på kvalitative intervjuer kan variere i stor grad. De fire gradene av struktur er ustrukturert, semi-strukturert, strukturert og strukturert intervju med svaralternativer (s. 147). Valget mitt falt på semi-strukturerte intervjuer, fordi det gir noe å støtte seg på uten å binde seg fullstendig til intervjuguiden. Denne metoden muliggjør å hoppe mellom rekkefølgen på spørsmålene og tilpasset det etter intervju-situasjonen og samtalen (s. 148).

I intervjuene hadde jeg med et utvalg Bok til alle-bøker, som skulle bidra til å skape assosiasjoner, refleksjoner og tanker – og berike samtalen. Dette bydde på et problem når det kom til de digitale intervjuene, og jeg var nødt til å finne en annen måte å løse dette på. Løsningen var å lage en PowerPoint med bilder av bøkene, som jeg kunne dele under intervjuet. I ettertid anser jeg dette som en god løsning, dog ikke uten mulighet for variasjon i datamaterialet. I de fysiske intervjuene kunne informantene se på bøkene selv, ta i dem og bla selv, som gir mer umiddelbare og genuine reaksjoner. I de digitale intervjuene hadde jeg gjort et utvalg av de delene av hver bok jeg syntes var representative for bøkens utforming. I tillegg la jeg merke til etter det første digitale intervjuet, at jeg forklarte mye rundt bøkene – som kan ha formet svarene jeg fikk. Noe jeg selvfølgelig forsøkte å justere og å unngå i de følgende digitale intervjuene.

3.4.2. Transkribering og valg av analysemetode

Ifølge Johannessen, Tufte og Christoffersen er det som skiller kvalitative og kvantitative forskningsmetoder også hvordan dataene blir prosessert (s. 239). Dette støttes av Ringdal (2018), som skiller metodene ved at kvalitativ forskning er basert på tekstlig data, mens kvantitativ forskning er basert på numerisk data (s. 24-25). Fra de kvalitative en-til-en intervjuene er det fornuftig å registrere og analysere tekstlig data, fra transkripsjonene. I dette forskningsprosjektet anser jeg transkriberingen av lydopptakene fra intervjuene som datamateriale, som skal analyseres og tolkes. Samtidig som jeg gjennomførte intervjuene arbeidet jeg fortløpende med transkriberingen, for å ha dem ferskest mulig i minne. I tillegg til muligheten for å korrigere de kommende intervjuene dersom jeg i transkriberingen av tidligere intervju oppdaget at jeg glemte å spørre om noe, stilte for ledende spørsmål osv.

Framgangsmåten jeg valgte for transkriberingen var å transkribere så ordrett som mulig, men lot likevel være å transkribere noe småprat og spesielt forklaringer rundt prosjektet som jeg anså som unødvendig utbroderende i forhold til datamaterialet. Imidlertid valgte jeg å ikke å skrive på informantenes dialekt, ettersom det vil være en mulighet for deltakerne å kjennes igjen basert på dialekt – som også kan tydeliggjøre hvor de kommer fra mer konkret enn Østlandet. Min egen dialekt kan jeg derimot ikke fri meg fra, så det er fremdeles en mulighet for at det i sitater fra informantene kan være måter å skrive ord på, som minner om denne. Dette er imidlertid ikke helt tilfeldig, og har ingen betydning utover hva som i underbevisstheten min føles mest naturlig når det kommer til å gjengi muntlig språk, i transkriberingen.

Etter rådene fra Steinar Kvale og Svend Brinkmann i *Det kvalitative forskningsintervju* markerte jeg i transkriberingen lyder som er spesielt sterke i forhold til talen ellers med versaler, tomme parenteser () hvor jeg ikke hører hva som blir sagt, tomme hakeparenteser hvor jeg la inn egne beskrivelser, som [Bekreftende Ja] mens jeg stiller spørsmål, og til slutt bindestrek for å vise at setningen kuttet/informanten begynner på en ny setning (2018).

Når det så kommer til selve kodingen til analyseringen brukte jeg programmet ATLAS.ti, anbefalt i boka *Application of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science*, som er utviklet for å hjelpe forskere organisere, håndtere og å kode kvalitative data mer effektivt (Wildemuth, 2017, s. 232). Metoden jeg valgte for å systematisere og organisere dataene, som er en forutsetning for forståelse (Johannessen et al., 2016, s. 162), var å begynne med materialet fra første intervju og sette koder på utsnitt av tekst fortløpende (s. 173) for så å jobbe meg videre til neste. Denne metoden fulgte jeg ettersom uttalelser og meninger kom fram fra datamaterialet. Imidlertid vokste det fram 7 nye koder fra data etter første til tredje intervju, hvor jeg gikk tilbake for å gå gjennom de første intervjuene med disse kodene i bakhodet. Metoden er basert på et fenomenologisk perspektiv, hvor jeg leste gjennom hele materialet og lette etter temaer som er interessante og sentrale (s. 173). At kodingen innledes med den første teksten og det opprettes koder etter hvert, kalles for *Stegvis deduktiv-induktiv metode* – hvor kodingen innledes med den første teksten og opprettes etter hvert (Ringdal, 2018, s. 251). I tillegg har jeg i større grad kategorisert ordrett, framfor tolkende – da jeg ikke ville legge for mye føringer for hva jeg trodde dataene betydde på dette tidspunktet (Johannessen et al., 2016, s. 164-165). For

eksempel brukte halvparten av informantene ordet *Dyslektikere* om personer med dysleksi, som i dag er et utdatert ord da det definerer et individ ut ifra en diagnose framfor å se personen først. Bruken av dette ordet kunne jeg valgt å tolke som en negativ og utdatert holdning ovenfor personer med dysleksi, men valgte å heller legge vekt på innholdet i det som blir sagt framfor hvordan det blir sagt. Da dette like mye kan handle om at informantene er vant til å bruke dette ordet, og ikke er klar over denne endringen.

Imidlertid er det verdt å merke at jeg tidligere har arbeidet med både Bacheloroppgave og semesteroppgaver som tar for seg samme tema, som vil bety at min underbevissthet likevel vil skape enkelte koder som er teoretisk utledet (Johannessen et al., 2016 s. 173). Selv om jeg i aller høyeste grad har forsøkt å se på datamaterialet mitt med et åpent sinn, og ikke legge for mye vekt på teorier, etter ideal fra Grounded theory (s. 181), vil også intervjuguide og problemstilling legge føringer for blikket mitt. Til slutt står det menneskelige aspektet hvor vi mennesker er utsatt for slitenhet (Wildemuth, 2017, s. 321), hvor koding av intervju-transkriberinger krever mye tid, energi og lange økter. Til tross for at jeg selv synes jeg har klart å trekke ut det viktige og interessante i datamaterialet, vil det alltid kunne være en mulighet for at jeg har oversett noe. Så vel som at et annet individ, med en annen problemstilling, kunne funnet noe annet i det samme materialet. Jeg vurderer likevel at mine kodinger og funn er hensiktsmessige for mitt prishekt.

3.5. Etiske overveielser

Som forsker, i et forskningsprosjekt, er det viktig å tenke over etiske dilemmaer i prosjektet. Jeg har undersøkt personers tanker, holdninger og praksiser ovenfor en brukergruppe med nedsatt kognitiv funksjonsevne. For å i intervjuene få så sannferdige svar som mulig, som speiler virkeligheten, er det også viktig at det ikke kan føre til negative konsekvenser for informanter å delta. Til tross for at jeg ikke opplever resultatene i denne undersøkelsen som noe som kan sette noen av deltakerne i et dårlig lys, er det likevel viktig å anonymisere deltakerne. Personlig informasjon om deltakerne er heller ikke relevant for forskningsprosjektet. Anonymisering har også vært viktig for at deltakerne skulle kunne føle seg trygge, og at ærlige svar ikke skulle kunne påvirke dem på noen måte.

I tillegg er all informasjon som kan tilbakeføres til deltakere i et forskningsprosjekt, taushetsbelagt. For å sikre dette er det vanlig å endre på opplysninger som navn, alder, kjønn og stilling (Johannessen et al., 2016 s. 91). Derfor har jeg valgt å bruke koder, som P1 osv, istedenfor navn, og oppgir ikke informasjon om alder, kjønn eller stilling – annet enn enkelte erfaringer i deres yrkeskarriere. Imidlertid er det ikke uvanlig at en og samme person har jobbet i ulike avdelinger, mot ulike målgrupper og med ulike ting på et eller flere bibliotek. Samtidig som for eksempel Shared reading- og andre lesesirkler i dag er svært utbredt i norske bibliotek, vil heller ikke erfaringer kunne være sensitiv informasjon. Det vil derfor ikke forekomme informasjon som vil kunne avsløre hvem informantene er, i tillegg til at jeg i sitater har valgt å bytte ut særegne ord som kanskje kan gjøre at kolleger vil kjenne igjen en person basert på ordvalg.

3.5.1. Norsk Senter for Forskningsdata (NSD)

Før jeg begynte å rekruttere deltakere var jeg nødt til å melde forskningsprosjektet mitt til NSD – *Norsk Senter for Forskningsdata (NSD)*, i tillegg til å få dette godkjent. På forhånd utarbeidet jeg derfor et rekrutteringsbrev (*vedlegg 1*), som lot deltakerne vite formålet med prosjektet og hvordan deres personopplysninger ville bli behandlet samt rettigheter de har som deltakere. Informasjon om behandling av personopplysninger og rettigheter ble informantene også informert om i start og slutt av selve intervjuene. Intervjuguiden (*vedlegg 2*) ble også sendt inn, slik at det kom fram hva jeg ville spørre om i intervjuene til forskningsprosjektet.

Rekrutteringsbrevet (*vedlegg 1*) inneholdte en samtykkeerklæring, hvor underskrifter ble hentet inn før intervjuene ble gjennomført. Deltakerne fikk et eksemplar, slik at de skulle ha mulighet til å se tilbake på hva de har skrevet under på samt sine rettigheter – da de også har rett til å på hvilket som helst tidspunkt trekke seg fra prosjektet. Dette skal sikre deltakernes frihet og selvbestemmelse og beskytte dem (Ringdal, 2018), hvor det er viktig at samtykke ikke skal legge press på dem på noen måte (s. 60). Selv om det ikke er relevant å navngi deltakerne, har jeg under hele arbeidet med prosjektet tilgang til personopplysninger som navn, e-post og eventuelt telefonnummer, som gjør at prosjektet har vært meldepliktig. Denne informasjonen har det kun vært jeg som har hatt tilgang til, og under transkribering og presentering av funn har jeg til enhver tid brukt koder slik at ingen andre skal kunne koble

sammen denne informasjonen. Når jeg skriver P1 (Person 1) osv, er det kun jeg som vet hvem dette er, og ved avsluttet prosjekt vil informantene kunne forstå hvilken kode som er tilegnet dem.

Til slutt var prosjektet nødvendig å melde inn også fordi det innebar behandling av lydopptak, som etter transkribering ble slettet. Lydopptakene ble tatt opp av samtalene ved hjelp av en NSD-godkjent diktafon-applikasjon, og ble ikke lastet ned på noen enheter. Transkripsjonene har blitt oppbevart på en egen minnepenn, og vært passord-beskyttet, for å unngå at disse opplysningene skulle komme på avveie. Disse dokumentene vil også bli slettet når jeg ikke lenger har behov for å se tilbake på dem i prosjektet, og prosjektet er avsluttet.

3.5.2. Objektivitet

Kristen Ringdal skriver i sin bok *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* om etikk, hvor hun gjengir NESH, *den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, juss og teologi*. Etikk innebærer først og fremst at forskeren reflekterer over og redegjør for hvordan egne verdier og holdninger kan påvirke valg av tema, datakilder og tolkninger (2018, s. 59). Dette anser jeg som svært viktig i forhold til min oppgave; spørsmålet om objektivitet. Det er et mål å ta avstand fra dét som forskes på, og forholde seg mest mulig objektivt til dét. Men umulig er det å fri seg fullstendig fra sin egen forståelse av verden, og sine egne holdninger. Det er tydelig at mine egne verdier og holdninger har hatt noe å si for valg av tema. Temaet ligger meg nært, både fordi jeg har dysleksi selv, men også fordi jeg har venner og familie med dysleksi. I tillegg er jeg svært interessert i formidling av leseglede, fordi dét er noe som har beriket mitt eget liv. Til slutt er jeg opptatt av at alle skal bli sett på som, og føle seg som, likeverdige mennesker. Det blir spesielt viktig for meg å forsøke å holde meg så objektiv som mulig til det jeg skriver om.

Videre har jeg trolig antagelser for hvordan tilstanden kan være i bibliotekene, som kan være én grunn til at jeg ønsket å undersøke dette og rette søkelys mot det. De vil ligge der, men jeg må åpne for muligheten til å bli overrasket - og vise fram de resultatene jeg kanskje ikke forventet og forsøke å ikke la disse holdningene påvirke tolkningen i like stor grad. Dette har

det gjennom prosjektet vært svært viktig å tenke over, at jeg skal presentere resultatene slik de faktisk er, ikke etter mine egne forventninger.

3.6. Materiale

Når det kom til utvalget av Bok til alle-bøker til bruk i intervjuene, fikk jeg hjelp av Leser Søker Bok. Jeg fikk med 6 bøker, presentert i tabellen under:

Forfatter(e)	Tittel	Informasjon	År
Anna Fiske	Alt som er nytt	Tegneserie Voksen	2020
Endre Lund Eriksen & Sigbjørn Lilleeng	Døden	Sakprosa-Tegneserie Barn	2020
Michael Stilson & Luis Guaragna	Elastico	Tegneserie Barn og Ungdom	2020
A. Audhild Solberg	Grøss og gru: Den svartkledde jenta	Ny norsk Ungdom	2019
Martin Ernstsens & Knut Hamsun	Sult	Grafisk roman, adaptasjon Ungdom og voksen	2019
Tuva Synnevåg	Tidevann	Bildebok – uten tekst All-alder	2020

4. Funn

I dette kapitlet vil jeg presentere funnene fra analyseringen og kodingen av datamaterialet. Jeg har kategorisert kodene i denne presentasjonen etter hva som er hensiktsmessig for å besvare problemstillingen. Ettersom det tidlig i intervjuene ble uttrykt at de som besøker biblioteket ikke nødvendigvis sier de har dysleksi, trolig fordi dette oppleves som stigmatiserende, vil jeg ta for meg dette først. Videre presenterer jeg noen tilbakemeldinger til Leser Søker Bok, som jeg hadde inkludert i intervjuguiden etter ønske fra foreningen. Her vil jeg også trekke fram holdninger, vurderinger og tanker rundt Bok til alle-bøkene. Så vil jeg

presentere bibliotekarenes kjennskap til tjenester som Boksøk og Norsk Lyd- og blindeskriftbibliotek, før jeg til slutt trekker fram konkret formidlingspraksis.

4.1. Stigmatisering

Tidlig i hvert av intervjuene, når jeg spurte informantene om hvilke erfaringer de hadde med bibliotekbrukere med dysleksi, kom det fram at dette spørsmålet kunne være litt vanskelig å svare på. En av grunnene til dette kan være nettopp at det ikke er så mange som eksplisitt sier de har dysleksi, som trolig kan knyttes til stigmatisering rundt dette. Dette illustreres gjennom følgende utsagn.:

Informant	Utsagn
P1:	<i>“Veldig få som fronter at de har det. Men det kan være [...] lærere som nevner dét- kanskje hvisker det i øret [...] det er ikke noe man roper ut, at man har dysleksi, tenker jeg”</i>
P2:	<i>“Fordi det er ikke så veldig ofte noen kommer og sier: ‘Jeg har dysleksi, og jeg vil gjerne ha noe som er tilrettelagt.’”</i>
P3:	<i>“[...] de sier jo ikke akkurat dyslektisk, men de sier at de har litt problemer med å lese og sånn og. Det er veldig rart at det skal være noe problem å si egentlig, i våre dager.”</i>
P5:	<i>“Det er liksom ikke noe sånn tema som, liksom, kommer opp i dagen. Men det er vel litt at ingen har lyst til å, liksom, stå fram: ‘Jeg har dysleksi, har du noen bøker til meg?’”</i>
P6:	<i>“Ordet ytres ikke. Mer ‘leser ikke så mye’ etc. eller foreldre som har med ungdom som vrir seg litt”</i>
P7:	<i>“[...] så jeg har jo erfaring med at det kommer en del skoleelever som uttrykker at de synes det er vanskelig, eller at lærerne mener at de trenger noe tilrettelagt litteratur.”</i>

I tillegg til at de som kan ha dysleksi ikke nødvendigvis sier dette, er det også en opplevelse og frykt for å stigmatisere som kan tyde på at det absolutt er noe som er til stedes om P3 sier det egentlig er rart det skal være noe problem i dag. For informantene spør

nødvendigvis ikke rett ut, likt som **P3**: *“Ja, jeg vet jo ikke hva det er de sliter med, de som kommer, ikke sant? Det vet jeg jo ikke, og det spør jeg selvfølgelig ikke om.”*, mens andre kanskje kan spørre ganske direkte – som informant **P4**. Imidlertid har noen likevel opplevd en del åpenhet rundt det å ha dysleksi. For eksempel **P9** opplever litt av begge deler og sier både det er mange som er åpne om det, og har et konkret eksempel å fortelle om. *“Ja, jeg husker jeg hadde en litt eldre mann som hadde dysleksi. Og da var han veldig åpen om det.”*, men også at det er mange som ikke er *“åpne om det eller har ikke lyst til å snakke om det. Eller vil ikke bli behandla annerledes, jeg vet ikke.”* (**P9**). En annen informant deler også noe av denne erfaringen: *“min erfaring er at de fleste ungdommer i hvert fall som kommer, de er ganske åpne om at de har dysleksi.”* (**P10**).

6 av 10 av informantene kan da ikke si de har bestemte erfaringer, da lesevanskene ikke ytres. 2 av 10 har opplevd åpenhet rundt dette i varierende grad, men sier likevel at det nok vil være mange som ikke snakker så høyt om det. I tillegg er det mange som kommer innom biblioteket og sier de ikke liker å lese, en av informantene påpeker spesielt at dette ikke nødvendigvis betyr at de har dysleksi. Informant **P2** sier vedkommende har møtt mange ungdommer som ikke er glad i å lese, men at det kan være hundre grunner til dette.

5 av 10 uttrykker og sier eksplisitt en egen hylle med bøker som i og for seg er lettere å lese, kan oppleves som stigmatiserende, eller fornærmende. En måte det stigmatiserende kommer til uttrykk på er gjennom praksisen, og kanskje lettelse, ved å kunne ta med en person som kan oppleve det å lese som mer eller mindre uoverkommelig til for eksempel: *“tegnserie-hylla, som alle går til. Da må de ikke gå til en spesialhylla”* (**P1**), og mer generelt: *“Jeg tenker det er bedre å gå langs en vanlig hylle.”* (**P1**). Dette uttrykker frykten for å ta med noen som allerede opplever elementer ved sin egen lesing, som stigmatiserende, til en egen avgrenset hylle ‘bare for dem’. Eller **P10** som vegrer seg for å anbefale fra Bok til alle-hylla for en voksen med dysleksi: *“Fordi jeg tenker det kan være altfor enkelt for personen, at det nesten blir litt sånn fornærmelse[...].”*

Flere av informantene sier de heller vil plukke en Bok til alle-bok fra den generelle samlingen, enn å gå etter den samme boka i BTA-hylla. **P2** uttrykker at en egen hylle med bøker som er lettere å lese fort kan bli stigmatiserende ved å være *“sånn: ‘Her må du gå hvis*

du synes det er vanskelig å lese', liksom". Noen av informantene uttrykker også dette ved å bruke ord om stigmatisering eksplisitt:

*Så det er sikkert en god idé å få de [BTA-bøkene] litt sånn mer inkorporert i samlingen. Og det er klart: de er merka. Om én **SER** det da, det er klart, da blir det hvert fall ikke noe sånn der stigma. (P3).*

P10 sier at vedkommende syns det er enklere å formidle en Bok til alle-bok som ikke står på egen hylle, på grunn av: "Også tror jeg kanskje også for én del så er det litt sånn stigmatiserende å skulle oppsøke en sånn hylle.". Og **P4** som sier "Altså det har jo også noen ting med den der stigmatiseringen- for nesten alle steder står det 'Lettlest'. Hvem er det som vil avsløre at du har behov for lettlest[...]?"

4 av 10 informanter opplever en bevissthet utenfra over vanskelighetsgraden på bøker. 3 av disse knytter dette til en viss alder, selv om det er variasjon i hvor denne grensa ligger. **P1** synes for eksempel det er nyttig med en egen 'lettlesthyll' med leseløve-bøker og sier det ikke oppleves som noe spesielt for barna, men når de kommer i en viss alder: "Plutselig så vil de ikke ha en leseløve, da har de lyst til å lese noe som ikke ser lett ut[...]". Informant **P6** opplever det samme, at de ikke vil ha leseløve-bøker lenger i en viss alder og **P5** at de får mange henvendelser om slike lettlestbøker i forbindelse med skolestart. **P10** har en opplevelse av at når det kommer til ungdom så er det "ikke noe de har så veldig mye stolthet knytta til, da. Så det er ikke noe sånn at folk vegrer seg for å gå i lettlest-hylla.", men når det kommer til voksne "kan det hende det er motsatt", og sier det da kan føles stigmatiserende hvis du må til en lettlest-hyll for å finne en bok. Til slutt har **P2** opplevd at læreren til en 5/6-klassing med lesevansker "var litt opptatt av at hun ikke skulle føle at hun skulle ha sånne spesielle, rare bøker, som ingen av de andre hadde".

4.2. Tilbakemeldinger til Leser Søker Bok

Da jeg utarbeidet intervjuguiden til prosjektet, var jeg i kontakt med Leser Søker Bok for å få innspill på noen bøker jeg kunne ha med meg til intervjuene, for å få frem tanker rundt bøkene og ha konkrete eksempler. Leser Søker Bok ønsket å vite hva de eventuelt kan gjøre for bibliotekarene for at arbeidet med formidlingen av bøkene kan bli lettere. Noe som her går igjen er at flere av informantene synes arbeidet til Leser Søker Bok er viktig, og godt nok.

I tillegg til at flere sier kvaliteten på bøkene har blitt mye bedre. Videre er det en usikkerhet rundt hva Leser Søker Bok egentlig kan gjøre for å gjøre formidlingen lettere, da noe av ansvaret også ligger på bibliotekarene. Illustrert med følgende utsagn:

Informant	Utsagn
P2	<i>“Men jeg tenker at Leser Søker Bok gjør en kjempefin jobb, da”.</i> <i>“Ellers så syns jeg det er fint, den jobben de allerede gjør. Altså vi får jo bøkene, men så vet vi ikke så mye mer om dem alltid, men det kan jo være vår feil.”</i>
P3	<i>“en god bok passer for alle, ikke sant. Det er noe med det. Og når vi får sånne typer bøker, så er det klart at da blir det mye lettere å treffe flere.”</i>
P9	<i>“jeg syns jo det er bra allerede”.</i>
P10	<i>“Jeg syns jo egentlig at de gjør en veldig beundringsverdig jobb, men kanskje at de ikke får den oppmerksomheten fra oss bibliotekarer, som de fortjener egentlig.”</i>

Imidlertid kom like vel informantene med noen mulige forslag. 4 av 10 sier eksplisitt at arbeidet til Leser Søker Bok er bra og viktig, 3 av 10 ønsker for eksempel færre bøker på nynorsk. I tillegg til at det kom fram noen oppfordringer fra informantene: 5 av 10 oppfordrer til å fortsette å gi ut denne type bøker. 4 av 10 oppfordrer til ulik type informasjonsmateriell, som også plakater og kurs. 2 av 10 foreslår at BTA-bøker er inkludert i egne bolker under andre tjenester rettet mot bibliotekene, som Kulturfond og Biblioteksentralen – slik at de også kan supplere til samlingen selv. Til slutt foreslår 1 av 10 at Leser søker Bok kan tilby arrangementer.

Informant **P1** synes det er dumt med mange bøker på nynorsk, som ikke blir lettlest for folk på Østlandet. Deres filial er liten, og det kan fort bli 4 eksemplarer av én *Grøss og Gru*-bok, fordi de også kjøper inn noe selv og får bøker i Kulturfond. Slik sett er det et ønske om færre bøker på nynorsk. Informant **P5** og **P3** sier også de ikke vil formidle bøker på nynorsk til en som opplever det uoverkommelig å lese.

I tillegg sier informant **P1** at de bare får bøkene fra Leser Søker bok, *“Det er ikke noe sånn*

bevisst: 'her kjøper vi inn og lager en samling', vi bare får de", som kanskje er preget av lite eierskap over tilskuddet til samlingen. **P3** jobber på en liten filial, som ikke er et BTA-bibliotek, men som får bøker fra sitt hovedbibliotek. Informanten sier de bare får bøkene og at det er svært få.

Når det kommer til LSB-merkingen synes **P2** det er litt synd at Leser Søker Bok har sluttet med klistremerkene. Informanten er videre svært interessert i Shared reading, og har både gjennomført og har ønsker om å fortsette med å rette dette mot unge med dysleksi. Et ønske til Leser Søker bok er da å lage, eller samle sammen, en Shared reading-antologi. Med noveller som er fine å bruke, til forskjellige aldersgrupper. I tillegg sier **P2** at *"Det er jo veldig mye fagbøker som overhodet ikke er tilrettelagt for at ting skal være lett å lese, egentlig"*, som da kan være en oppfordring til å utarbeide flere fagbøker.

Utover at det er mange fagbøker som er lite tilrettelagt, oppfordrer informant **P3** mer generelt til *"at det må gis ut litt flere bøker, av denne typen."* **P4** ønsker også generelt mer av slike bøker, vedkommende sier de skulle ønske forlagene gikk mer seriøst inn for å etablere forfattere som kan skrive variert, slik at flere kan finne noe de har lyst til å lese. Et spesielt ønske er at flere skrev for unge voksne, fra slutten av videregående og oppover: *"som absolutt faller fra, om ikke de finner noen ting som kan være ålreite."*, og gjerne krim – siden krimbøker ofte er svært tykke. Informant **P4** kommer også med et forslag til *"en egen blokk i K-fond. For tilrettelagt litteratur [...] Både oversatt og norskprodusert"*, som kunne gjort noe av arbeidet med formidling av disse bøkene lettere. **P6** sier også det er et behov for tilrettelagt litteratur, spesielt *"når de kommer opp ifra ungdomsskolealder og oppover"* og ønsker mer bøker for denne gruppa.

Andre ønsker innebærer produksjon av materiale som:

Men hvis de hadde laget litt sånn ferdigprodusert materiale; sånn plakater og så videre, og sendt til oss. Som for eksempel går på ulike tema, eller trekker frem ulike forfatter, eller- så er jo det noe som gjør det enklere for oss å slenge opp en utstilling og finne fram bøker." (P5)

og

“de kan jo gjerne også lage- hvis de lager en liten videosnutt, eller et eller annet, som vi kan dele på sosiale medier og nettsiden vår óg. (P5).

Informant **P9** sier også noe plakater og liknende som de kan bruke, kunne vært fint. Vedkommende spør også om muligheten for at Leser Söker Bok kan tilby arrangement, med noen av forfatterne, og uttrykker det er viktig med et mangfold i samlinga, i alle sjangre. Informanten etterspør til slutt også en egen rubrikk hos Biblioteksentralen, *“Med, liksom, aktuelle bøker for samlinga”*, slik at de kan supplere selv. Informant **P10** etterspør også ressurser, som lenger liste over bøker som kan anbefales.

En av informantene, **P6**, foreslår også nettkurs: *“Så hvis Leser Söker Bok på en måte hadde lagt kanskje en presentasjon av noen av bøkene sine som et nettkurs. For det er så LETT å ta- vi prøver hvert fall her å sette noen av de kursene litt i system”* – snakker om de digitale kursene de tar, og som de prater om sammen senere. Informanten understreker at det er en fordel med oppdeling i bolker, hvor det ikke tar så lang tid for hver, *“Så er det lett å få det til også i en travel hverdag, så det kan være et tips! Litt sånn hvis de ser på sjangerskolen, for eksempel.”*. Vedkommende trekker fram sjangerskolens form med 3-4 bibliotekarer som deler sine formidlingstips innenfor ulike sjangere, og foreslår Leser Söker Bok kunne hatt mer *“at de for eksempel sa noe om de ulike klistrelappene de har, eller kategoriene da. Altså at ‘dette er bøker sånn og sånn, og da har vi lagt vekt på enkel tekst’, for eksempel. Samt bakgrunnen for hvordan de ser ut som de gjør, med utforming. “Også kunne man fått noen forslag til formidling, da. Både sånn med utstilling og hvordan andre har gjort det, for å formidle.” (P6)*. Til slutt savner informant **P8** mer storskrift-bøker, da vedkommende vet det er mange som har behov for det, ved deres bibliotek, av voksne og eldre. Informant **P8** sier også at de har et lite bibliotek, med lite plass og sliter litt med dette når bokpakkene kommer – spesielt når det er mye som ikke lånes ut.

4.2.1. Holdning til BTA-bøker og BTA-hylle

Når flere informanter da sier at Leser Söker Bok gjør en god og viktig jobb, i tillegg til å oppfordre til flere bøker av den type foreningen gir støtte til, tyder dette på gode holdninger til bøkene- og til tilrettelagt litteratur. Imidlertid er det klare forskjeller når det kommer til

holdninger til bøkene i seg selv, og hylla de står i – kalt Bok til alle-hylla. Det er flere av Bok til alle-bøkene som både står i en egen hylle, men også er innlemmet i den generelle samlingen på samme bibliotek, som understreker ulikheten i holdningene:

Informant **P1** sier *“Da tenker jeg de som lånes ut andre steder, da er det til alle mulig. Det vil si at det er bøker som passer for veldig mange, ikke bare for de som har dysleksi og utfordringer.”*. Vedkommende sier også eksplisitt *“De passer til alle, for de er jo gode bøker.”* (**P1**). Når det i motsetning kommer til plasseringen av bøkene, tenker informant **P1** at *“en som ikke har lese-utfordringer, eller ikke trenger å lære seg norsk, så ville jeg faktisk ikke gått bort til den Bok til alle-hylla.”*. Vedkommende sier også direkte at Bok til alle-hylla *“er litt sånn kjip, da. For det ser litt sånn stusselig ut.”* (**P1**). Begrunnelsen for dette utsagnet handler om at det som står på denne hylla er veldig blandet, hvor det blir få bøker som skal representere store deler av bibliotekets samling både i sjanger, format og aldergruppe. Informant **P1** sammenlikner denne hylla med Fantasy-hylla for ungdom, som ofte ser kul ut selv når det bare er ryggene som står vendt ut.

Noen av informantene sier også at bøkene som blir gitt ut med støtte fra Leser Søker Bok har endret seg gjennom årene. Som informant **P3** som sier bøkene har blitt mye bedre, at utvalget er større og at det er mer målrettet mot ulike brukergrupper. Bøkene jeg hadde med til intervjuet får reaksjoner som *“Men den her er jo, veldig fin. Fordi at det er mye handling i bøkene, og skrevet på en enkel måte. Ja, så det her er en kjempebra bok!”*. Og *“Denne her [sult] kan jo leses av alle!”*. Imidlertid formidles ikke disse bøkene fra Bok til alle-hylla: *“[...] Også står de på den hylla og det er bare hvis det er noen som spør direkte, at jeg kan henvise de til den.”* (**P3**). Informant **P4** sier også bøkene har blitt mye bedre, men at mange av dem fremdeles har for lite tekst til å egentlig bli en ordentlig fortelling, og synes likevel mye er kjedelig. Vedkommende sier direkte om sin egen holdning:

Jeg er redd for at vi starter litt med det: ‘Jeg beklager at disse bøkene er litt kjedelige.’, altså jeg merker at jeg fort kan gå litt i forsvar, på en måte. På de bøkene. Slik at jeg vet ikke om jeg er så god til å formidle dem, fordi jeg legger for mye i det at jeg syns så mange av de er så kjedelige selv. Og at jeg kanskje skulle vært mye flinkere til å ikke avsløre min egen holdning, så mye da.

Informanten sier bøkene ser kjedelige ut, og virker som spesialtilpasset litteratur, så vel som at hylla i seg selv ser kjip ut (P4).

Det er også andre informanter som synes det er vanskelig å formidle bøkene, som informant P4, men av andre årsaker. For eksempel sier informant P6 at det er egen kunnskap dette står på, og ikke bøkene, at det handler om å:

[...] få lesingen litt mer inn i arbeidstiden. At du forplikter deg litt. Også å tenke også å ta i bruk Lesesørvis, for da har de blant annet det med 'Hurtigles', ikke sant. OG disse bøkene egner seg jo fint til hurtigles. Så det handler egentlig litt om for bibliotekene om å sette ting litt i system. (P6).

I motsetning til P4 synes informant P6 innpakningen på bøkene ofte ser greit ut.

Vedkommende trekker fram skumring-serien, og sier disse ser tøffe ut og at de:

“syns generelt at de bøkene til Leser Søker Bok ser litt sånn freshe ut. Og noe man kan ha lyst til å ta med seg.” (P6). Til tross for dette sier informanten det samme som P3 og P4 at da bøkene først kom: *“Det var ikke alt som var like festlig [...] Også har de bare utvikla seg. Så det har blitt innholdsmessig og innpakningsmessig fristende for alle.”. (P6).* Innholdet i bøkene blir av P7 beskrevet som godt da: *“[...] det står mye på de hyllene som sikkert burde vært prata ut av hyllene [...] for mange av de er jo FINE historier som godt kan leses av flere”,* mens andre synes bøkene er fine, men *“du får liksom et inntrykk av at det er en annen type bok”* og at det er mange som gjerne vil ha den *vanlige* litteraturen (P8).

Videre kjenner informant P9 igjen noen av bøkene som ble tatt med til intervjuet, som *Alt som er nytt* av Anna Fiske og adaptasjonen Knut Hamsuns *Sult* av Martin Ernsten og sier disse er veldig bra. Imidlertid sier informanten mer generelt om Bok til alle-bøkene at *“det er kanskje ikke sånne bøker vi leser og anbefaler så mye.”.* Til slutt er det en av informantene som sier om enkelte av bøkene at det er bøker med ganske høy kvalitet, og eksempler på hvordan en lettlestbok bør være. Vedkommende sier:

Nei, men det fine med de bøkene er jo at de virkelig er for alle, på en måte, da. Altså om du har dysleksi, eller om du ikke har det, det spiller INGEN rolle. Du vil sitte igjen med en opplevelse av fortellingen, helt uavhengig av det. Så sånt sett så er det nok veldig inkluderende bøker da. (P9).

Imidlertid gjelder ikke dette absolutt alle bøkene da informanten også syns det er *“litt sånn sprikende kvalitet kanskje”* i for eksempel Grøss og Gru- og Skumring-bøkene.

4.2.1.1. Lett for å glemme bøkene

1 av informantene sier bøkene i seg selv er lette å glemme, 1 at de forsvinner i BTA-hylla og 1 at de ikke blir mye formidlet. Bøkene blir av et bibliotek brukt mer aktivt ovenfor minoritetsspråklige, men glemt ovenfor personer med dysleksi. 1 av informantene sier hylla er bortgjemt, 1 at hylla blir veldig usynlig. 3 av 10 informanter sier eksplisitt at hylla ikke brukes veldig aktivt.

Når bøkene da er vurderts som gode, fine og nydelige bøker som man godt kan formidle til mange, glemmes de likevel litt bort. **P2** sier eksempelbøkene er fine, og har lyst til å lese noe av det. sier også *“Men der tror jeg det må være en bevissthet, blant vi som jobber da. At det her må vi jobbe med, liksom. Ikke GLEMME de bøkene, for de er lette å glemme,”*. Ved å bli presentert for Tidevann sier **P1** at boka er nydelig og *“Den tror jeg bare forsvinner hvis den står på den bok til alle-hylla, men er den i billedbok-kassen vil den sikkert være lånt ut hele tiden.”*. I tillegg sier noen av bibliotekarene også noe om behandlingen av bøkene, som *“Nei, altså, det er klart at det blir stemodig behandla i biblioteket óg [...]”*, da hylla til tross for å ha blitt satt på synlig plass likevel ikke blir mye formidlet (**P4**). En av informantene sier imidlertid de bruker Bok til alle bøkene mye, i forbindelse med Språkkaféer, og at det nok kan være aktuelt for flere – men glemmer bøkene litt i møte med andre brukergrupper (**P5**).

Til slutt sier noen av informantene noe om plasseringen til hylla, som: *“Denne hylla er litt bortgjemt óg. Ja, så ikke bra.”* (**P3**), og *“Selv om den står på et synlig sted, så blir den veldig usynlig.”* (**P4**). Informant **P10** sier også hylla står på et synlig sted, men likevel ikke brukes aktivt av de ansatte.

4.2.2. Kjennskap til BTA-samling

Det er varierende hvor mye bibliotekarene jobber med, har ansvar for og kjenner til Bok til alle-samlingen. 2 av 10 informanter har god kjennskap til denne samlingen, mens 5 av 10 virker usikre. Av disse er det 3 som sier de ikke vet så mye om denne delen av samlingen, og én som tidligere har hatt god kjennskap til bøkene, men ikke like mye på tidspunktet av intervjuet.

Informant **P1** har ansvaret for samlingen ved sitt bibliotek, og føler seg trygg på å alltid kunne finne noe på BTA-hylla, mens **P6** forteller at vedkommende tidligere har hatt god kjennskap til bøkene fordi informantene leste mye av dem og at dette går i bølger – men at biblioteket må jobbe mer med dette. En av informantene, **P9**, kan også liste opp en del av bøkene fra Bok til alle-samlingen, samt BTA-bøker som står ellers i salingen. Noen av informantene virker noe usikre, som **P5** utrykt gjennom *“det kan nok kanskje også være noen sånne bøker for barn og unge, som er innimellom der.”*. I tillegg til informant **P7** som sier rett ut *“Det er noe av det jeg kan minst om [...] men vi mangler sikkert litt på å kunne gjøre en større jobb på formidling der altså”*. Til slutt sier informant **P2** at *“Altså vi får jo bøkene, men så vet vi ikke så mye mer om dem alltid, men det kan jo være vår feil.”*, og informant **P10** sier *“kanskje vi mangler litt kunnskap også, om hva som står der.”*

4.3. Boksøk og NLB

Boksøk og Norsk Lyd- og blindeskriftbibliotek er viktige tjenester som kan brukes innenfor formidling, spesielt ovenfor personer med lesevansker. Databasen Boksøk, dukket kun opp i samtalen under 6 av intervjuene. 1 av disse hadde ikke hørt om tjenesten og 2 visste om den, men brukte den nødvendigvis ikke så mye. Videre brukte 2 av informantene Boksøk mer aktivt, mens kun én av informantene nevnte denne tjenesten under intervjuet på egenhånd.

Norsk Lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB) hadde alle informantene kjennskap til. 9 av informantene sa de formidlet dette, mens 1 mente de kanskje kunne vært flinkere til å formidle dette tilbudet aktivt. Imidlertid sa informantene NLB generelt sett blir formidlet mest til eldre, eller personer med nedsatt syn. 1 av informantene hadde imidlertid mye erfaring med å formidle denne tjenesten til videregående-klasser. Informant **P4** synes det er viktig at alle får denne informasjonen, fordi vedkommende som bibliotekar ikke vet hvem som kan ha lesevansker. Informanten sender etter besøket også med informasjon om NLB til elevene, som vedkommende opplever som svært viktig da:

utrolig mange de har aldri hørt om NLB. De har aldri fått noe tilbud. Skolen veit ikke om det, læreren har ikke hørt om det [...] Vet ikke hva dem har slags hjelpemidler. Og det må jeg si nesten litt sjokkert, har jeg vært. (P4).

Utover lydboktilbudet til Norsk Lyd- og blindeskriftbibliotek uttrykte 3 av informantene en verdi i lydbøker når de tenker på personer med dysleksi. **P1** synes *“Det er utrolig viktig at de får hørt de gode historiene på lydbok.”*, **P3** uttrykker imidlertid en bekymring for selve lesetreningen når man hører på lydbok, men tenker på muligheten til å høre på lydbok samtidig som man leser som en hjelp til å få inn det lesetekniske. **P8** tenker det er lærerikt for en med dysleksi som likevel *“får høre historien om hvordan den er bygd opp, og litt sånn start og stopp av setninger.”*.

4.4. Praksiser

Noe som går igjen i majoriteten av intervjuene (7 av 10) handler om å nå ut til personer med dysleksi med hva biblioteket kan tilby, og at personer med dysleksi *“ikke føler seg hjemme på biblioteket”* (**P2**), når biblioteket er for *alle*. Det blir uttrykt at dette er vanskelig å nå ut til personer med dysleksi, med et inntrykk om at det er en brukergruppe som rett og slett ikke bruker biblioteket - kanskje knyttet til fordommer til hva biblioteket er (**P9**). Flere av informantene (6 av 10) uttrykker også at samarbeid med andre sektorer er viktig for å kunne gi et godt tilbud til spesielt barn og unge med dysleksi, som skolen (**P1, P3 og P10**), skolebiblioteket (**P3**), sektor for psykisk helse (**P2**) og et eksempel med en mulighet i å samarbeide med Dysleksi Norge for å formidle hva bibliotekene kan tilby (**P5**).

Under intervjuene var det også påfallende hvor ofte ordene ‘Lese-glede’ og ‘Lese-lyst’ kom opp i samtalene. I 3 av intervjuene var det kun ordet ‘lese-glede’ som ble brukt, i 2 kun ‘lese-lyst’ og i 3 av intervjuene kom begge ordene opp. Dette betyr for så vidt ikke at lese-glede og lese-lyst ikke er viktig i de resterende informantenes formidling (2 av 10), disse ordene ble bare ikke uttrykt eksplisitt.

4.4.1. Arrangementer

Ved spørsmål om informantene hadde deltatt i arrangementer i et bibliotek, som var rettet mot personer med dysleksi, var det 3 av 10 som hadde, og 7 av 10, som ikke hadde opplevd dette. To av de som hadde deltatt i et slikt arrangement kunne fortelle om en temadag for dysleksi (**P2 og P4**), mens **P10** hadde erfaring med å formidle biblioteks-tjenester som kan være relevante for personer med dysleksi.

Imidlertid er det flere informanter som trakk fram muligheter i de vanlige arrangementene i folkebibliotek. Informant **P1** så muligheter i Shared reading-metoden *“at man leser en tekst sammen også snakker om det, for å oppdage litteraturen, hva den kan gi.”*. Vedkommende uttrykte imidlertid at det vil være vanskeligere å ha slike lesesirkler med en begrenset brukergruppe enn når det er åpent for alle. Informant **P2** fortalte om erfaringer med Shared reading med personer med dysleksi, som var et samarbeid i forhold til sektor for psykisk helse som hadde fått midler til et prosjekt. Dette var veldig vellykket, hvor informanten møtte en gruppe på 5/6 personer med dysleksi. Det var også gode tilbakemeldinger fra deltakerne i disse lesesirklene; de syntes for eksempel ikke det var slitsomt. Men det store problemet var at prosjektmidlene tok slutt, og biblioteket og samarbeidspartneren ikke fikk fortsette med tilbudet.

Informant **P3** snakket om hvordan vedkommende jobber på en liten filial, og at dersom det skal være noe arrangement må det være for alle, *“Så det bli til at én tenker på det som passer for alle.”*. Dukketeater og prosjekter i samarbeid med den kulturelle skolesekken ble brukt som eksempler. Dersom det skulle vært noe som er mer rettet mot personer med dysleksi, måtte det vært et samarbeid med skolen. Informanten snakket også om erfaringer med en form for lavterskel lesesirkel, hvor det sosiale var svært viktig (**P3**) – som ikke er så ulikt Shared reading. Tre av informantene sa også at de arrangementene de har på biblioteket ikke er for en spesiell gruppe, og at alle kan delta på disse. Som *“På arrangementer og sånn så er det ikke så behov for lesing da. Det er mest å følge med på den som prater, og som holder foredrag.”* (**P8**). En av informantene reflekterte direkte over dette i forbindelse med personer med dysleksi: *“det er jo en sånn muntlig form. Så det kan jo, liksom, være en bra ting for folk med dysleksi. Opplesing og ja.”* (**P9**). Til tross for at arrangementene tilrettelegges lite så er det andre arrangementer *“som for eksempel bokbad og sånt. Det krever jo ikke noe lesekunnskaper eller lese- altså det diskriminerer jo egentlig ikke på den måten. Men samtidig så må man jo ha en litteraturinteresse fra før da.”* (**P10**).

4.4.2. Utstillinger

Når informantene gikk inn på praksis i forbindelse med utstillinger, ble dette skilt mellom egne utstillinger med Bok til alle-bøkene og utstillinger hvor Bok til alle-bøkene ble stilt ut

sammen med bøker fra den generelle samlingen. 2 av informantene snakket kun om egne Bok til alle-utstillinger, 4 kun om generelle utstillinger som inkluderer disse og 4 snakket om begge deler. Ved egne Bok til alle-utstillinger ble det sagt som et eksempel at *“Det var mange som kom og skikket på utstillingen. Men de trengte jo ikke noe lettlest. Så da følte de veldig fort at det var jo ikke noe for dem, da”* (P1). I tillegg sa en av informantene at de sikkert hadde hatt godt av å bruke bøkene mer i utstillinger enn de har gjort (P7).

Informant P2 fortalte at vedkommende er glad i crossover-utstillinger, også med barne- og voksenbøker i samme utstilling, og ulike sjangre, for å belyse et tema fra mange sider. Vedkommende syntes det var viktig å bruke forskjellige bøker i utstillinger, også fra Bok til alle-hylla. Ved biblioteket til informant P3 ble BTA-bøkene sjeldent stilt ut for seg, fordi det blir for få bøker. Til tross for at bøkene absolutt kunne stilles ut sammen med bøker fra den generelle samlingen, blir det likevel ikke gjort så mye. Ved biblioteket til informant P4 ble Bok til alle-bøker både stilt ut i egne lettlest-utstillinger, så vel som del av mer generelle utstillinger. Når vedkommende lager utstillinger forsøker informanten alltid å tenke at Bok til alle-hylla også *“skal ut å gå”* (P4). Informant P5 fortalte det ofte hender de har egne tegneserie-utstillinger, hvor det selvfølgelig kan være blandet, men ikke egne Bok til alle-utstillinger. Bok til alle-bøkene ble også trukket fram i temautstillinger, hvor informant P9 brukte *Tegneseriens historie* av Øyvind Holen som eksempel. Selv om BTA-bøkene ikke nødvendigvis ble brukt mye i utstillinger hvor P10 jobber, ble de brukt i temautstillinger når de passet til et tema.

På biblioteket hvor informant P6 jobber hadde de hatt utstilling med kun Bok til alle-bøker, imidlertid ble de ikke brukt sammen med andre bøker. Informanten nevnte imidlertid seriene *Amuletten* av Kazu Kibuishi og *Nordlys* av Malin Falch, som de har brukt i utstillinger mer generelt. Disse bøkene er i seg selv ikke gitt ut med støtte fra Leser Søker Bok, men de er vurdert til å passe under Litt å lese-kategorien og er innlemmet i databasen Boksøk. Under intervjuet snakket informant P8 om hvordan vedkommende forsøker å tenke på universell utforming i utstillinger, både ved utforming på plakater og bøker, hvor BTA-bøkene *“utstilles gjerne sammen med andre, ja. Sånn at det ikke er noe som skiller seg ut.”* (P8).

4.4.3. Hyllepraksis

Alle bibliotekene i denne undersøkelsen hadde en egen Bok til alle-hylle, hvor de setter bøkene som kommer i bokpakkene fra Leser Søker Bok - dette var tidligere et krav fra LSB. I 7 av 10 bibliotek var disse bøkene også blitt innlemmet i resten av samlingen. Noen av grunnene til dette var at biblioteket har flere eksemplarer (**P1**), eller har valgt å flytte noen av Bok til alle-bøkene over i ungdomsavdelingen (**P10**). 2 av 10 bibliotek hadde satt andre bøker i Bok til alle-hylla, fordi det var andre bøker de syntes kunne passe (**P1** og **P3**).

Informant **P4** påpekte at bøkene kanskje ikke burde stå på en egen hylle, at det burde finnes en annen måte å finne Bok til alle-bøkene på, fordi: *“Hvem er det som vil lese lett- altså, hvem er det som vil avsløre at de har et behov for lettlest, med unntak av folk som trenger å lære norsk?”*. Informant **P6** reflekterte i relasjon til dette over at vedkommende *“[...] tror jo at det når flere egentlig, fordi at det står på vanlig hylle.”*, ettersom BTA-hylla er plassert ganske langt unna der skjønnlitteraturen begynner. Informanten reflekterte videre at dette fører til at mange nok vil finne noe eller gi opp lenge før de kommer fram til hylla. Under intervjuet med informant **P3**, syntes vedkommende imidlertid det vil være best å ha BTA-bøkene på en egen hylle, ettersom *“du skal ha ganske god peiling på hvor bøkene står”*. Informanten påpekte at selv om det kunne være en god idé å kun merke bøkene med klistremerker på ryggene, og innlemme dem i resten av samlingen da dette reduserer stigma, kan det plutselig være en vikar som ikke vet om denne merkingen.

4.4.3.1. Norsk som andrespråk

Informantene har lagt merke til at Bok til alle-hylla brukes mest flittig av personer med norsk som andrespråk, eller at de selv formidler mest fra denne hylla mot denne målgruppen. En grunn til dette kan være at det oppleves mindre stigmatiserende å formidle tilrettelagt litteratur ovenfor personer som lærer seg et nytt språk. **P1**, **P2**, **P4** og **P5** (4 av 10) sier det er mest personer som lærer seg norsk som brukes denne samlinga og har nytte av den. Her vurderes nynorsk til å passe dårlig i denne hylla fordi bibliotekene ligger på Østlandet. **P4** synes likevel samlinga egner seg dårlig for folk som trenger norskopplæring - som er situasjonene hvor denne hylla blir formidlet mest. **P5** sier de på biblioteket bruker BTA-samlingen aktivt i språkkaféer – hvor de også har filmet inn innlesing av en av bøkene til bruk i disse.

4.4.4. Spesiell og generell praksis - litteraturformidling

På samme måte som jeg har delt Bok til alle-samling og generell samling, har jeg også valgt å dele utsagn som beskriver praksis inn i to kategorier: Generell og spesiell praksis. Generell praksis beskriver formidlingspraksis som er rettet mot alle, eller flest mulig – farget av universell utformings-perspektivet. Spesiell praksis beskriver formidlingspraksis som er rettet spesielt mot personer med dysleksi, eller hvor bibliotekarene får inntrykk av at brukeren har en form for lesevanske.

4.4.4.1. Spesiell praksis

Når det kommer til hva informantene ser etter i formidlingssituasjoner rettet mot personer med dysleksi, i forbindelse med utforming, er det 9 av 10 som uttrykker følgende eksplisitt: 2 av 10 vil se etter generelt sett noe enklere (**P1**) som lettlestbøker (**P3**). 5 av 10 vil se etter luft på sidene (**P1**, **P3** og **P5**) som gode marger (**P4**), og større font (**P8**). 4 av 10 vil se etter bøker uten mye tekst (**P2** og **P5**), eller mindre tekst på hver side (**P8** og **P10**). 4 av 10 vil se etter bøker uten mange vanskelige ord (**P1**), med enklere ord (**P3** og **P5**) eller uten komplisert språk (**P6**). 6 av 10 ser på setningsoppbyggingen som korte setninger (**P1** og **P7**), ikke lange setninger (**P3**), ikke for lange og kompliserte setninger, eller for mange bisetninger (**P4**). og til slutt enkle setninger (**P5**) eller uten lange, kompliserte setninger (**P6**). 1 av 10 vil se etter stoppunkter i form av kapitler og avsnitt (**P4**). 2 av 10 vil se etter illustrasjoner (**P7**) eller noe som er delvis grafisk (**P10**). Og 1 av 10 vil se etter bøker uten versaler (**P10**).

Ovenfor brukerne i formidlingssituasjonen vil informantene for eksempel nevne lesenivå, uten at det blir for stigmatiserende. Det viktigste er tema i boka, slik at brukeren kan få noe de har lyst til å lese om (**P1**). For å ikke skremme bort brukeren, sies det nødvendigvis ikke i formidlingssituasjonen om boka er 'lett'. Imidlertid er det viktig at det er spennende bøker og gjerne forskjellige bøker slik at brukeren har noe å velge mellom (**P3**). Når skoleklasser besøker biblioteket for å få boktips, formidles også bøker som er lettere å lese (**P5**). Bøkene skal tilfredsstillende ønske om innhold og form, og referanseintervjuer er da viktig. Informant **P6** spør gjerne om hva brukeren liker også av filmer og videospill, for å finne noe som kan passe til brukerens interesse (**P6**). Det er viktig at bøkene er spennende, og har en handling som passer målgruppa – noe de selv vil like å lese (**P7**). Riktig vanskelighetsgrad og noe som

fenger, hvor det som kommer først er å finne noe ut ifra interesse (**P9**). Til slutt vil informantene fokusere på at det ikke bare skal være enkelt å lese, men at det også er god kvalitet og fenger interesse (**P10**), og gjerne ha et 'vanlig innhold' (**P8**).

Videre vil flere av informantene (6 av 10) gjerne formidle tegneserier for personer med dysleksi, da det blant annet er mindre tekst og mer bilde og samspill mellom disse. Én av informantene bruker også ofte novelle-samlinger, da de er kortere, ofte har færre ord og kan gi mestringsfølelse ved å ha lest en hel historie (**P4**). Når det kommer til bøker uten tekst, som *Tidevann* av Tuva Synnevåg, tenker en av informantene at det kan være fint for mestringsfølelsen (**P5**), mens 2 av informantene ikke ville formidlet en bok helt uten tekst – av hensyn til lesetreningen (**P3** og **P10**). Ovenfor en person med dysleksi, påpekes også det å formidle bøker som ikke er så tjukke av 3 av informantene (**P1**, **P4** og **P8**). 5 av 10 av formidler lydbøker for personer med dysleksi, som informant **P2**. Dersom brukeren liker å høre på lydbøker vil informant **P1** formidle dette, kanskje i kombinasjon med tekstbok (**P1**). Informant **P3** vil formidle dersom det blir spurt om konkret, og informant **P8** anbefaler gjerne lydbøker, for å gi muligheten til å høre hvordan historier er bygget opp. En av informantene sier også at brukere med dysleksi som oppsøker biblioteket ofte vil ha lydbøker (**P9**).

4.4.4.2. Generell praksis

I den delen av formidlingspraksisen som er mer generell, som også brukes ovenfor personer med dysleksi, er det viktigst å finne riktig bok til riktig person. To av informantene sier dette eksplisitt, eller at det finnes en bok for alle i innhold og leseferdighet (**P1** og **P4**). Det å hjelpe brukeren som best man kan står sentralt, hvor det viktigste er å finne noe brukeren vil like å lese framfor andre krav til utforming. Da settes tema, interesse og innhold i sentrum, på samme måte som i den delen av formidlingen som er mer sentrert mot personer med dysleksi som brukergruppe. 8 av 10 informanter legger vekt på å finne riktig bok etter tema, interesse og innhold for brukeren. De vil gjerne spørre hva vedkommende har lest og likt fra før (5 av 10).

Ved klassebesøk får alle den samme informasjonen, uavhengig av om noen av dem har lesevaner eller ikke, som i informant **P2** sitt tilfelle. Samt hvor balansen og bredden i vanskelighetsgrad og emner formidles (**P3** og **P7**). To av informantene sier også de generelt

sett anbefaler mye tegneserier (**P1**), og snakker fram tegneserieromaner, som *Sult*, da klassikere kan være utilgjengelig for personer som ikke har lesevaner også (**P9**).

Å presentere brukeren med noe de kan like å lese er viktigere enn sidetall og utforming, hvor interessen er viktig nettopp ettersom dette gjør lesingen mer lystbetont (**P1**). Innholdet i bøkene er viktigst, men også fordi det for eksempel ikke vil være mange barn som setter seg ned med en stor, tjukk bok uansett. En av informantene har derfor pleid å bruke noen av bøkene fra Bok til alle-hylla i ulike, generelle formidlingssituasjoner, for eldre barn og ungdom (**P2**). Informant **P3** vil i alle formidlingssituasjoner spørre hva brukeren har lest før og likt, og kan da ut ifra svaret forstå hvordan brukeren ligger nivåmessig og foreslår noe deretter. Referanseintervjuet vil alltid være det samme, også når det kommer til "*hva syns du er kjedelig/spennende?*" (**P3**). Informant **P4** vil også spørre etter hva brukeren har lest tidligere, hvor referanseintervjuet også er viktig, og finner leserbildet ut ifra dette. Det er viktig at det skal være morsomt å lese.

Informant **P5** vil også forsøke å finne noe ut ifra hva brukeren liker å lese, også i forhold til sjanger. Det viktigste er at de leser noe, at de kan oppleve leseglede. En av informantene er også spesielt opptatt av at personen som kommer inn skal gå ut igjen med en god opplevelse og en bok de forhåpentligvis leser, og er ikke opptatt av årsaken til at de vil ha den ene eller andre typen litteratur (**P6**). Bakgrunnen for å først og fremst finne et tema i bøkene som formidles, som passer til brukeren, er viktig blir uttrykt av informant **P7** som følgende: "*Det er lettere å lese noe du syns er gøy, som du er interessert i*" (**P7**). Informant **P8** forteller at vedkommende formidler mest fra vanlig hylle, og spør om sjanger, spennende temaer, interesse og spør også brukeren hva de har lest før og likt. En av informantene uttrykker at vedkommende alltid vil gå først til den generelle samlingen, før det eventuelt ut i referanseintervjuer kommer fram at det er noe annet brukeren kanskje ser etter (**P9**). Denne informanten forsøker også å hjelpe de som kommer inn på biblioteket som best de kan (**P9**). Til slutt, slik informant **P10** sier, "*Framgangsmåten er ikke veldig ulik en leser uten dysleksi*". Vedkommende vil, som flere av de andre informantene grave i interessene, hva de har lest før og hva de har likt og ikke likt. Informanten formidler helst bøker som ikke står på Bok til alle-hylla, av frykt for at dette skal oppleves stigmatiserende.

5. Diskusjon

Før jeg går videre til tolkning av funnene ønsker jeg å gjøre rede for min egen forforståelse da jeg gikk inn i dette prosjektet, da dette er noe som kan forme tolkninger. Jeg så for meg at jeg ville finne manglende bevissthet, og manglende felles praksis på tvers av bibliotek, som var grunnen til at jeg ønsket å gjennomføre dette prosjektet. Imidlertid var jeg hele tiden åpen for å motbevises, funnene mine viser at jeg derfor har forsøkt å unngå å bli styrt av mine egne antakelser. Med dette menes at funnene viser at, til tross for at det kanskje ikke snakkes så mye om er det mange likheter på tvers av bibliotekene når det kommer til formidlingspraksisene. Imidlertid kan bevisstheten rundt formidling og dysleksi likevel økes selv om dette absolutt er til stede i bibliotekarenes tanker. Gjennom prosjektet har jeg oppdaget at det, selv om jeg aldri trodde det var en uvilje i bibliotek når det kom til å tilby tjenester for personer med dysleksi, er langt mer refleksjon rundt tema enn jeg opprinnelig hadde sett for meg. Dette i seg selv er et svært positivt og lovende funn.

I tillegg er det noen utsagn som jeg tolker dit hen at universell utforming, som er den røde tråden gjennom dette prosjektet, er nærmere i bevissthet hos bibliotekarene enn de kanskje selv er klar over. Som **P2** som sier at vedkommende har møtt mange ungdommer som sier at de ikke er glade i å lese – at det kan være hundre grunner til dét, eller **P3** som sier en god bok passer for alle. Så vel som **P4** som sier vedkommende tror at i produksjonen av tilrettelagte bøker må én tenke at det er helt alminnelige bøker som bare er skrevet på en annen måte. Informant **P1** sier også om Bok til alle-bøkene at de passer for alle, fordi de er gode bøker og, **P10** at det er fine bøker og det ikke spiller noen rolle om en har dysleksi eller ikke samt at det er inkluderende bøker.

5.1. Bruk og formidling av tilrettelagte bøker i folkebibliotek

I dette forskningsprosjektet kan jeg ikke generalisere, basert på 10 informanter. Imidlertid er det interessant å sammenlikne med funnene til Gerd Berget i hennes artikkel *The use and promotion of adapted books in Norwegian public libraries* (2021) hvor en spørreundersøkelse ble sendt til 359 bibliotek i Bok til alle-nettverket, med en svarprosent på 49.6% - som i større grad gir mulighet til å generalisere.

Funnene til Gerd Berget viser at bøkene gitt ut med støtte fra Leser Söker Bok i stor grad ble formidlet aktivt (75,8%), hvor resten av informantene enten ikke gjorde det eller ikke visste. Imidlertid ble disse bøkene likevel ikke formidlet veldig ofte, med grunner som at samlingene er vanskelig å formidle, av liten interesse eller at det er mangel på ressurser og kunnskap om samlingen (s. 7).

Funnene i mitt prosjekt viser at flere av informantene sier at Bok til alle-bøkene *kan* formidles til alle, kan formidles mer og kan brukes i utstillinger, og at de nok har brukt dem i en eller annen forbindelse. I likhet med Berget sin undersøkelse virker det likevel ikke som disse blir formidlet veldig ofte, dog ikke fordi informantene nødvendigvis synes Bok til alle-samlingen er vanskelig å formidle – her står det heller om at det oppleves som vanskelig å gå til denne hylla. Flere indikerer at det ikke skyldes bøkene at de ikke blir formidlet, men at det heller er informantenes kunnskap det skorter på. Noen av informantene sier også det er lettest å formidle noe de har lest selv, og det kommer da fram at Bok til alle-bøkene ikke er de som prioriteres i deres egen lystlesning. Det virker da som at det i utgangspunktet er lite interesse for bøkene, i tillegg til at de sirkulerer lite på egen hylle.

I spørreundersøkelsen til Berget blir bøkene som er gitt ut med støtte fra Leser Söker Bok i størst grad organisert i en separat samling (63, 5%), mens noen hadde innarbeidet bøkene i resten av samlingen (4.5 %) (s. 7). Informanter i min undersøkelse ser også i stor grad ut til å ha en egen Bok til alle-hylle hvor bøkene står for seg selv. Alle hadde en egen hylle, noen av bøkene sto i tillegg i den generelle samlingen dersom bibliotekene hadde flere eksemplarer. Noen av bibliotekene hadde også satt andre bøker i Bok til alle-samlingen, men i de fleste tilfellene sto de for seg selv – etter Leser Söker Bok sitt tidligere krav om en egen hylle.

Når det så kommer til Boksøk svarte 82 % at de kjente til tjenesten, men få brukte den ukentlig, flere månedlig og aller mest (70,6%) et par ganger i året (s. 7) i Gerd Berget sin undersøkelse. Dersom jeg sammenlikner disse funnene var det halvparten av informantene i mitt prosjekt som kjente til tjenesten, dog med mulighet for unøyaktigheter da det kun i 6 av 10 intervjuer ble snakket eksplisitt om. Dette viser potensielt andre tall, for min undersøkelse som har vært betraktelig mindre med sine kvalitative data, hvor flertallet hevder å bruke tjenesten oftere – dette er imidlertid vanskelig å sammenlikne.

5.2. Vurdering av litteratur for voksne innvandrere

Det vil også være interessant å sammenlikne funnene fra en liknende studie, som ble gjort for 12 år siden. Til tross for at denne tar for seg vurdering og formidling av tilrettelagt litteratur rettet mot voksne innvandrere, er det i et universelt utformings-perspektiv likevel interessant å se på likhetene. Da også på bakgrunn av at Torild Andrea Berg sitt masterprosjekt *“Det er ikke noen storm rundt den hylla der” : Bibliotekansattes vurdering og formidling av tilrettelagt litteratur for voksne innvandrere* (2010) også tar for seg arbeidet til Leser Søker Bok og Litt å lese-kategorien. Videre var det flere informanter i min egen undersøkelse som snakket om bibliotekets tilbud og Bok til alle-hylla ovenfor minoritetsspråklige. I Berg sitt prosjekt skriver hun at funnene i undersøkelsen tyder på at den tilrettelagte litteraturen for målgruppen prioriteres lavt, at ansatte har lite kunnskap om tilrettelagt litteratur og at litteraturen ikke leses – som kan tyde på at den ikke fenger og har lav status (s. 2). Det kan nok se ut som den tilrettelagte litteraturen i min egen undersøkelse heller ikke er det som prioriteres høyest. Når det uttrykkes at bok til alle-bøkene *kan* brukes i utstillinger, at de forsøker å huske på disse bøkene, flere uttrykker også at de kunne gjort mer – mens det oppleves som lettere å formidle noe fra ‘vanlig’ hylla eller noe én har lest selv. Flere sier også bøkene blir stemodig behandlet og er lette å glemme. Ingen ting av dette tyder på en høy prioritering av bøkene. Til tross for at jeg ikke vil si direkte at mine informanter hadde lite kunnskap om tilrettelagt litteratur, mener jeg likevel det vil være et forbedringspotensial. Kjennskapene til den tilrettelagte litteraturen kan dog være avhengig av om informantene har ansvaret for denne delen av samlingen eller ikke, men flere kunne liste opp bøker og kjenne igjen bøker som er å finne i de ulike kategoriene til Leser Søker Bok – imidlertid ble ikke kategoriens navn brukt spesielt mye i intervjusituasjonen. Disse resultatene tolker jeg ikke som at bøkene nødvendigvis ikke fenger og har lav status, flere av informantene er svært positive ovenfor disse bøkene og arbeidet til Leser Søker Bok – selv om noe av den eldre litteraturen ikke opplevdes som like god. I tillegg tolker jeg det som at det noen steder kan være mangel på kunnskap og interesse ikke nødvendigvis handler om at litteraturen fenger, men at informantene ikke har gjort seg tilstrekkelig kjent med samlingen. Denne tolkningen er i stor grad basert på at bøkene som ble snakket om i intervjuene ble opplevd som noe som kunne leses av flere.

Når informantene i Berg sitt prosjekt i stor grad var kritiske til layout og tema i litteraturen (s. 41) passer dette til funn i mitt prosjekt hvor det var flere av informantene som sa det hadde blitt mye bedre. Mye kan ha skjedd på 12 år: For eksempel har det blitt et økt fokus på universell utforming i samfunnet, hvor også Leser Søker Bok med tiden har utviklet en mer fleksibel tilnærming til brukergrupper etter 2010. Holdninger har forandret seg, også som en følge av å anerkjenne mangfold framfor mangler og Leser Søker Bok har nå en mye bredere målgruppe enn tidligere (Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 6). Forskjellen fra 2010 til i dag kan ha sammenheng med dette skiftet i samfunnet. Imidlertid var det flere som sa det er mye av den tilrettelagte litteraturen som ser annerledes ut, men det kommer ikke fram i intervjuene om dette er tidligere erfaringer eller om dette er rettet mot nyere litteratur.

Videre er det svært interessant at informantene mine melder at hyllen brukes mest av minoritetsspråklige – og derfor også er lettest å formidle og ta i bruk denne litteraturen ovenfor denne brukergruppen. I studien til Berg ble Bok til alle-samlingen brukt lite ovenfor minoritetsspråklige, på grunn av holdninger til litteraturen (Berg, 2010, s. 41). Basert på svarene jeg har fått i min undersøkelse derimot virker det som informantene er mye tryggere på å tilby tjenester, og formidle, ovenfor personer med norsk som andrespråk enn med dysleksi. Det kan tyde på at det har skjedd mye de siste 12 årene på dette området – som egentlig viser at det samme kan skje når det kommer til andre brukergrupper også. Det handler egentlig 'bare' om å sette fokus på det, på samme måte som språkkaféer nå er svært utbredt i bibliotek. Imidlertid vil det kanskje ikke være overførbart å tilby så 'spesielle' tjenester for personer med dysleksi, med tanke på den ulike opplevelsen av stigmatisering ved spesielle tjenester ovenfor de ulike brukergruppene.

Berg skriver også at det å finne riktig bok til låneren er viktigst (s. 38) – som også går igjen i mitt prosjekt. Hva slags bøker det er som formidles er ikke av den største viktighet, men heller at det er noe brukeren vil like å lese. Tema er også viktig (s. 39) i funnene fra hennes prosjekt og mitt, og dersom bibliotekarene ser etter noe utover dette er det enkelt språk, korte setninger og et luftig oppsett (s. 39).

5.3. Holdning til tilrettelagt litteratur

Til tross for at studien til Gerd Berget og Siri Fagernes *“I’m not stupid” – Attitudes Towards Adaption Among People with Dyslexia* (2018) tar for seg holdningene voksne med dysleksi har ovenfor tilrettelagt, eller tilpasset litteratur anser jeg likevel det som relevant å relatere mine egne funn til denne studien. Når bibliotekarene unngår BTA-hylla, kan dette tyde på at det virker for ‘spesielt’ og avskilt. Dette overlapper med Berget og Fagernes sin studie, som viser at dersom en tekst framstår som for tilpasset, kan dette være provoserende for målgruppen og gi dem assosiasjoner til barnebøker. Slike assosiasjoner vil oppleves som nedverdiggende samt gi en følelse av å være dum. Når bibliotekarene ikke ønsker å være stigmatiserende, eller fornærmende, viser dette noen overlappende holdninger til tilrettelagt litteratur, men også en bevissthet (og kanskje en frykt) for at de som kommer inn på biblioteket ikke skal bli nedvurdert og få noe som er for lett for dem. At de heller skal få en helt ‘vanlig’ bok, som kanskje er litt lettere å lese uten at det er merket eller plassert som noe ‘lettlest’.

Imidlertid har ikke bibliotekarene den samme holdningen til tilrettelagt litteratur; flere av informantene sier at Leser Søker Bok gjør en veldig god, og veldig viktig jobb og oppfordrer til å fortsette arbeidet. Da flere (5 av 10) sier det er bøker som kan leses av alle. 1 av 10 synes for så vidt mye er kjedelig og ser veldig tilrettelagte ut, 1 av 10 synes man får inntrykk av at det er en annen type bok.

5.4. Stigmatisering

I presentasjonen av funnene i denne undersøkelsen var det ikke tilfeldig at jeg la så mye vekt på stigmatisering i begynnelsen. Først og fremst kom dette tidlig fram i datamaterialet, i tillegg er det en del personer med dysleksi som opplever lav selvvurdering (Høien & Lundberg, 2017, s. 31-34) som følge av å skille seg ut. Det er derfor ikke urimelig at informantene uttrykker en konkret bekymring for at de skal gjøre noe som oppleves stigmatiserende. Målet med universell utforming handler essensielt om at alle skal få de samme mulighetene i samfunnet, ikke minst til å klare seg selv, uten at spesielle tilpasninger ligger til grunn – som er en løs gjengivelse av definisjonen presentert i teori-kapitlet. At produkter, omgivelser, programmer og tjenester er utformet på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 9-13)

bidrar til å motvirke at individer med nedsatt funksjonsevne skiller seg ut fra majoriteten på en negativ måte (Lundal & Tjura, 2021). Universell utforming som da skal komme flest mulig til gode, ved å kunne brukes av mennesker i en så stor utstrekning som mulig, bidrar derfor til også å motvirke opplevelsen av stigmatisering.

For at bibliotekene skal kunne tilby litteratur, formidling og generelt gode tjenester for personer med dysleksi, kan universell utforming være viktig. Resultatene i dette prosjektet viser at 6 av 10 informanter ikke kan si de har bestemte erfaringer med bibliotekbrukere med dysleksi, da det sjeldent ytres eksplisitt om brukeren har dysleksi. Mens de 2 av 10 som har opplevd åpenhet rundt at en bruker har dysleksi likevel sier det nok vil være mange som ikke snakker høyt om det. Noe som kan komme av en opplevelse av å skille seg fra andre og oppleve stigma rundt dette. Spesielt når få fronter at de har det, og det er en lærer som *“kanskje hvisker det i øret”*, som **P1** har opplevd. Informantene selv har også et visst forhold til dette når de som **P3** sier: *“Ja, jeg vet jo ikke hva det er de sliter med, de som kommer, ikke sant? Det vet jeg jo ikke, og det spør jeg selvfølgelig ikke om”* og at grunnen til at brukerne ikke snakker om det kanskje kan være at de *“vil ikke bli behandla annerledes.”*. Så vel som at halvparten av informantene uttrykker at en egen hylle med bøker som er lettere å lese, kan oppleves som stigmatiserende, eller fornærmende. Da kan det bli viktig å se på hva som kan bidra til å minke dette stigma, hvor universell utforming tilbyr en måte å tilnærme seg ulike brukergrupper på, uten å vite for mye om den personen som kommer på biblioteket. I tillegg til å unngå for spesielle tjenester, og gi en følelse av at tjenester, bøker og referanseintervju er likt for alle.

5.5. Generell praksis

Kjernen i bibliotekarers praksis kan illustreres ved hyppigheten av hvor ofte ordene ‘lese-glede’ og/eller ‘lese-lyst’ dukket opp i intervjuene (8 av 10) samt spørsmål om hva brukeren har lest før (5 av 10) – som jeg vil tro gjelder langt flere enn tallene i denne undersøkelsen viser. Slik sett vil en mer generell, altomfattende, eller universell from for formidling være fordelaktig, og dette tyder resultatene på at bibliotekarene i stor grad allerede gjør.

Bibliotekarene velger heller å lete i den generelle samlingen, og finne bøker som kan passe, slik at det ikke oppleves som annerledes – også for ikke å nedvurdere den personen de møter. De styrer generelt sett unna litteratur som ser lettere, og mer spesielt, ut, og referanseintervjuet vil i stor grad være det samme. Ikke før de ser det er et behov for noe

annet vil de gå til egne hyller, men det viktigste vil alltid være innholdet i bøkene og muligheten for å oppleve leseglede. Basert på det forskningen viser om å ha dysleksi, vil det være viktig å ikke nedvurdere personens evne til å forstå – nettopp fordi en person med dysleksi kun vil oppleve hindringer til å tilegne seg tekst fordi leseferdighetene er lavere enn forventet basert på det generelle evnenivået (Lindquist, 2016).

Linda B. Gambrell skriver om motivasjon til lesning blant personer som har lesevaner, også her er det viktig at det gir verdi og mening for leseren (2011, s. 173), at disse leserne ikke nødvendigvis vil velge noe som kalles 'lett' (s. 176), Dette understreker også betydningen av at bibliotekarene formidler de samme bøkene ovenfor personer med, eller med mistenkt, dysleksi som alle andre, samt legger vekt på innholdet i bøkene. Bibliotekarene vektlegger i likhet med Gambrell (2011, s. 176), også at bøkene heller ikke skal være for lette.

Bibliotekarene er generelt sett ikke opptatt av grunnen til lesevaner, eller grunnen til at noen ikke vil lese det ene eller andre – fordi det kan være mange grunner til dette utover å ha dysleksi. I et universelt utformings-perspektiv er dette en god tankegang, også fordi dysleksi kun er én grunn til at en person kan ha lese- og skrivevaner. I teorikapitlet presenterer jeg at lese- og skrivevaner kan komme av nedsatt syn, hørsel, forståelse eller på grunna av sosiale problemer (Lindquist, 2016), men også mangelfull opplæring, svake generelle evner, språkvanser (Statped, 2020), ADHD (Tønnesen, Bru & Heiervang, 2008, s. 26), dysleksi så vel som at lesevaner også kan være situasjonsbetinget og kontekstuelle. Når vi er stresset, slitne, syke, eller vi har norsk som andrespråk kan dette også påvirke våre leseevner på lik linje med personer med for eksempel dysleksi (Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 6). Slik sett er det ikke viktig hva som er årsaken til lesevanene, men heller at de skal kunne få en bok de leser og har glede av – en generell, eller universell praksis muliggjør dette. Denne holdningen vil også kunne bidra til den nødvendige leseøvelsen, og ikke unnvike den – som mange har lært seg å gjøre (Høien & Lundberg, 2017, s. 254), da det ikke legger noen krav til hva som skal leses og hvorfor. Når bibliotekarene ikke har noen krav, eller forventninger, til hva en person skal klare å lese og ikke – kan dette gjøre at omgivelsene i en formidlingssituasjon minker gapet mellom forventninger og individets forutsetninger (Sosialdepartementet, 2003, s. 9) når det viktigste ikke er hva de leser, men et de leser.

Ved klassebesøk forteller **P2** at alle får den samme informasjonen, uavhengig av at vedkommende som bibliotekar vet om noen av tilhørerne har dysleksi eller ikke, **P7** sier at vedkommende forsøker å tenke bredde i vanskelighetsgrad og emner som formidles. Til tross for at dette kun er 2 av 10 informanter, er det sannsynlig at tallet i virkeligheten er høyer på grunn av bibliotekenes formål i å legge vekt på kvalitet og aktualitet, så vel som allsidighet i sine tilbud (Folkebibliotekloven, 1985, § 1). To av informantene sier også eksplisitt at de forsøker å finne riktig bok til riktig person, eller at det finnes en bok for alle i innhold og leseferdighet, at de bare må finne den. Denne tankegangen kan også sies å være forenelig med mandatet til Leser Søker Bok, med Bok til alle-bøkene, og universell utformings-paradigmet.

I den generelle bibliotekpraksisen, som også brukes rettet mot mer avgrensede brukergrupper, tyder resultatene på at bibliotekarene på tvers av ulike bibliotek har en ganske lik praksis med hverandre – selv om dette ikke nødvendigvis er satt i system. Dette kan selvfølgelig skyldes den bibliotekfaglige bakgrunnen, og lang erfaring med arbeid i bibliotek.

5.6. Spesiell praksis

Til tross for at bibliotekarene i stor grad foretrekker en generell praksis, hvor målet er å hjelpe alle så godt det lar seg gjøre, vil det likevel være situasjoner som krever at de ser med et mer tilspisset blikk som gjør at det vil gå over i en mer tilpasset praksis. Dette tar likevel ingen verdi bort fra elementene over, da universell utforming vil si utforming av produkter, omgivelser, program og tjenester i så stor utstrekning som mulig. Uten at det er behov for tilpasning eller spesiell utforming (Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013). Det vil altså komme til et punkt hvor produkter, omgivelser, program og tjenester vil trenge en tilpasning.

Personer med dysleksi har gjerne vansker med leseflyt (Dysleksi Norge, u.å), da det meste av kreftene blir brukt på ordavkodingen (Statped, 2020). Det er da rimelig at man likevel tenker på utformingen av bøkene ovenfor personer med dysleksi, for å bidra til at mindre krefter

blir brukt til å forstå ordene og setningene, men heller innholdet i bøkene. Når bibliotekarene likevel ser etter noe som kan lette lesingen, legger de vekt på følgende: At bøkene ikke skal ha for mye lange og kompliserte setninger, som 6 av 10 vektlegger, kan knyttes opp mot kjennetegn ved dysleksi som dårlig korttidsminne (Høien & Lundberg, 2017, s. 31-34) og vansker med hurtig benevning av kjent informasjon (RAN) (Statped, 2020), som i virkeligheten gjør det vanskelig å forstå lange og kompliserte setninger.

Vi kan også se noen overensstemmelser mellom hva foreningen Leser Søker Bok, i utforming av bøker, vektlegger sammenliknet med bibliotekarene. Et element er å unngå lange setninger, så vel som bruk av enklere ord, dramaturgi og bruk av en tydelig layout (Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 13) samt at de skal være stimulerende hvor illustrasjoner kan bidra (s. 15). 4 av bibliotekarene ser etter bøker uten mange vanskelige ord, 5 ser etter luft på sidene og 1 av 10 vektlegger tydelige stoppunkt i form av kapitler og avsnitt – som kan knyttes til layout. 2 ser etter illustrasjoner. Noen av bibliotekarene ser også etter noe som generelt sett er enklere, blant annet lettlestbøker (2) og flere etter bøker med mindre tekstmengde (5). Kvaliteten på boka, med mest fokus på tema, innhold og interesse (8), som tidligere nevnt er likevel det viktigste – hvor Leser Søker Bok også vektlegger at bøkene skal være stimulerende (s. 15) og at det skal være en balanse mellom korte, enkle setninger og leseflyten (s. 16).

5.7. Tilbakemeldinger til Leser Søker Bok

I samarbeid med Leser Søker Bok, for dette prosjektet, kom det fram at foreningen ønsket tilbakemeldinger fra bibliotekarene i Bok til alle-nettverket. Først og fremst sier informantene at organisasjonen allerede gjør en bra jobb (4 av 19), og ønsker at de skal fortsette med arbeidet sitt (5 av 10). Tallene her betyr ikke at de resterende synes Leser Søker Bok har gjort en dårlig jobb, og bør slutte med arbeidet, bare at de ikke sa noe eksplisitt angående dette i intervjuene. Det som imidlertid kan bedre bibliotekarenes forutsetninger er å utarbeide informasjonsmateriell, plakater og kurs som kan gjøre formidlingen litt lettere (4 av 10).

Når det gjelder informasjonsmateriell, plakater og kurs er dette noe Leser Søker Bok allerede tilbyr, hvor bokpakkene inneholder nyhetsbrev med informasjon og forslag til hvordan bibliotekene kan legge til rette for formidling rettet mot passende brukergrupper (Bugge,

Berget & Vindenes, 2021, s. 11). LSB tilbyr også digitale og fysiske kurs for blant annet bibliotekarer, på deres hjemmesider, plakater går det også an å laste ned eller få tilsendt via deres hjemmeside under Informasjonsmateriell. Om dette ønsket fra bibliotekarene har kommet fram som et resultat på manglende kunnskap om Leser Søker Bok sine tilbud, eller om det er *andre* innhold i disse tilbudene de ønsker seg kan jeg imidlertid ikke si noe sikkert om basert på dataene jeg har samlet inn. Én av informantene trekker for eksempel fram formatet i *sjangerskolen*, og hvordan denne er delt opp (P6).

Et forslag fra 2 av informantene er at Bok til alle-bøkene kan være inkludert i egne bolker under andre tjenester rettet mot bibliotekene, som Kulturfond og Biblioteksentralen. Her er det viktig å påpeke at enkelte BTA-bøker kommer i Kulturfond, så vel som at BTA-bøker kan kjøpes via Biblioteksentralen, dog ikke i egne bolker. Dette viser at det kan være en interesse for å supplere til denne delen av samlingen selv, som potensielt kan skape større eierskap rundt Bok til alle-samlingen – uavhengig av om disse bøkene står i en egen hylle eller integrert i resten av bibliotekets samling. I tillegg kan dette, spesielt på mindre bibliotek, bidra til at hylla ser annerledes ut når de kan sette inn flere bøker i denne samlingen – basert på de unnvikende holdningene til disse avgrensede hyllene til bibliotekarene. Samtidig vet jeg ikke hvilke muligheter Leser Søker Bok har til å gjøre et slikt samarbeid. Kanskje kan det likevel være mulig med et økt samarbeid mellom foreningen og bibliotekene hvor bibliotekarene til en viss grad kan være med i avgjørelser. Et eksempel på dette er at det ikke sendes ut flere bøker på nynorsk enn det som oppleves som hensiktsmessig. Én av informantene foreslo også at LSB kunne tilby arrangementer, men her vet jeg heller ikke hvilke muligheter de har til dette.

5.8. Forslag til løsninger

5.7.1. Formidle bøker og innarbeide i generell samling

Til tross for alt godt arbeid bibliotekarer rundt omkring gjør, og at bevissthet og kunnskap rundt utforming og tilgjengeliggjøring av litteratur har økt, kan det alltid bli bedre. Når bok til alle bøkene (4 av 10) og Bok til alle-hylla (3 av 10) glemmes bort kan det være viktig å gi noen forslag til hvordan bibliotekarene kan bli bedre på å ta i bruk den tilrettelagte litteraturen mer aktiv i sin praksis. En bibliotekar i et folkebibliotek har mange arbeidsoppgaver og mange brukergrupper å nå, og det vil være vanskelig å finne opp hjulet

selv, jeg vil derfor forsøke å hjelpe i dette og gjøre arbeidet lettere med konkrete eksempler. I *The use and promotion of adapted books in Norwegian public libraries* skriver Gerd Berget at bibliotekarer trenger å finne inspirerende måter å formidle tilrettelagte bøker. Eksempler er å inkludere bøkene mer i utstillinger, og arrangementer som høytlesning og boksnakk (s. 11). Så vel som at tilrettelagte bøker ikke automatisk bør plasseres i en egen hylle, men heller innarbeides i størst mulig grad i resten av samlingen, samt tenke over hvordan bøkene blir merket og snakket om. I tillegg til å gjøre seg kjent med samlingen (s. 12).

Her vil jeg si meg enig, men spesielt når det kommer til hylle-praksisen vil jeg kunne utdype basert på det stigmatiserende ved egen hylle og bibliotekarenes unnvikelse av hylla samt egne erfaringer jeg har gjort etter at jeg selv begynte å jobbe i bibliotek. Det er interessant at det ikke lenger er et krav fra Leser Søker Bok om at Bok til alle-bøkene skal stå på en egen hylle, mens alle bibliotekene i denne undersøkelsen fremdeles har dette som en praksis. Imidlertid har jeg et inntrykk av at mange av informantene var såpass vant til en egen hylle, og i stor grad fant den nyttig, at det kan være hensiktsmessig å beholde i enkelte tilfeller. Jeg tror derfor ikke løsningen i ethvert tilfelle vil være å kutte ut denne hylla til fordel for å innlemme bøkene i resten av samlingen. Dette bør være opp til hvert enkelt bibliotek, som selv vet hva som vil fungere i deres bibliotek og for deres brukere. Små bibliotek, eller filialer, vil kanskje ikke ha plassen til en egen hylle – eller det vil utgjøre så få bøker at det vil se stusselig ut. Til tross for muligheten jeg tidligere har presentert til å motvirke nettopp dette, dersom bibliotekarene i større grad supplerer denne samlingen selv, tror jeg det i mange tilfeller vil være mer praktisk å innlemme bøkene ellers i samlingen i spesielt et lite bibliotek.

Refleksjonen over størrelse på bibliotek og Bok til alle-samling er basert på at jeg selv nå jobber i et lite bibliotek, og har svært store vansker med å se for meg at vi kunne fått plass til enda en hylle – derfor har jeg også valgt å merke bøkene som er gitt ut med støtte fra Leser Søker Bok som vi har i vår samling. Noe som muliggjør å enkelt og raskt vite hvilke kategori disse bøkene hører til og dermed kunne bruke dem i en formidling-sammenheng. I tillegg har jeg valgt å merke bøkene som er lagt inn i Boksøk, og derfor vurdert av Leser Søker Bok til å passe inn i deres ulike kategorier. Dette behøver selvfølgelig ikke være den beste måten å gjøre det på, eller noe alle bibliotek bør gjøre – men det er en vurdering hos oss at dette er mest hensiktsmessig. Her vil det nok være fordeler og ulemper, der bøkene er mer

tilgjengelig for alle når de står sammen med resten av bibliotekets samling, samtidig som det vil være lettere å finne for brukere dersom de står på en egen hylle. Videre kan en egen hylle oppleves som spesiell tilpasning for noen, som fører til at bøkene ikke vil oppsøkes på samme måte. Kanskje vil det også være mulig, og mer hensiktsmessig enkelte steder, å kombinere disse ulike alternativene for å dra nytte av potensialet i dem begge.

Tidligere ble det sendt med klistremerker med logoen til Leser Søker Bok i ulike farger som kan settes på ryggene til Bok til alle-bøkene – som kan være spesielt nyttig dersom Bok til alle-bøkene slås sammen med resten av samlingen. Mitt synspunkt er at dette vil gjøre det lettere for både ansatte, som ikke til enhver tid må huske hvilke bøker som kan passe til hvilke brukergrupper, og brukerne. I min jobb hadde jeg et ønske om å merke bøkene, og så et svært godt alternativ til dette ved Nord-Odal folkebibliotek ved et besøk. Biblioteksjefen, Anita Bunes, ønsket å fortsette med denne praksisen og har derfor en avtale med en lokal bedrift som trykker opp klistremerker for Nord-Odal bibliotek. Dette kan derfor være et forslag til de som ønsker å fortsette med merkingen.

5.7.2. Samarbeid

Det kan være vanskelig å vite hva en skal gjøre for å bedre tilbudet ovenfor personer med dysleksi. Basert på det faktum at bibliotekarene synes det er vanskelig å nå ut til personer med dysleksi, og vise hva biblioteket kan tilby, samt at det kan virke som mange potensielle brukere med dysleksi ikke opplever biblioteket som noe for dem (7 av 10), er dette forståelig. Utover å samarbeide med lokale bedrifter som eksempelet over kommer informantene selv med noen forslag som er verdt å merke seg. Ovenfor barn og unge uttrykkes det at samarbeid med andre sektorer er viktig (6 av 10). Et slikt samarbeid kan være med skolen (3), skolebiblioteket (1), sektor for psykisk helse (1) eller Dysleksi Norge (1). Jeg vil derfor anbefale å undersøke hvilke samarbeid som kan være mulige for å bedre tilbudet rettet mot personer med dysleksi. I et universelt utformings-perspektiv er det også mulig å forsøke å utvide målgruppen så mye som mulig, mens inndelingen fremdeles gir mening. Et forslag er derfor å søke utover bibliotekets grenser, og dele kompetanse med andre – sammen, med den ulike kompetansen vi har, kan det bli lettere å fange opp elever med dysleksi og gi den hjelpen det er behov for. Her kan det også være viktig med et økt fokus på at Norsk Lyd- og blindeskriftbibliotek også er relevant for blant annet personer med

lese- og skrivevansker og ADHD – samt at terskelen er lav for å bli NLB-bruker. Spesielt med tanke på at en av informantene hadde erfaring med at mange elever og lærere ikke vet om NLB. Et annet forslag er å samarbeide med andre for å vise at biblioteket er mer enn et bygg med bøker. Det kan være å få inn frivillige organisasjoner som kan bidra med workshop i ting som håndarbeid osv. for å ønske ulike mennesker velkommen til biblioteket – for å motivere folk til å komme til biblioteket og se at det er mer enn et bygg med bøker.

5.7.3. Arrangementer for alle

Det er ikke nødvendigvis noe poeng å forsøke å tenke mer på egne arrangementer for personer med dysleksi, fordi dette også kan oppleves som for spesielt og tilrettelagt. Imidlertid kan tema-dager være en løsning for å synliggjøre diagnosen og at biblioteket også er et sted for personer med dysleksi, for et slikt arrangement vil være åpent for alle som vil lære mer om tema. Informantene trekker fram Shared reading- og lavterskel-lesesirkler, samt at mange arrangementer i bibliotekene egentlig er for alle og ikke nødvendigvis forutsetter at man leser noe. Imidlertid vil kanskje arrangementer knyttet direkte til litteratur kreve en viss interesse for litteratur selv om de som deltar på arrangementet vil ta på seg en rolle som tilhører. Praksisen som allerede eksisterer på bibliotekene, støtter opp under et universelt utformings-perspektiv ved at det er varierte arrangementer som er tilgjengelige for så mange som mulig.

5.7.4. Øke kunnskap og sette i system

For at bibliotekarer skal kunne føle seg tryggere på å formidle bøkene som er gitt ut med støtte fra Leser Søker Bok, er det nødvendig å heve kunnskapsnivået rundt bøkene og kjennskapen til dem. Én måte å øke kjennskap til bøkene er å ta i bruk allerede eksisterende metoder som Hurtigles – som er et arbeidsskjema innenfor Lesersøvis. Én av informantene påpekte at bøkene egner seg godt til denne metoden, og kan være et godt hjelpemiddel for å få oversikt over de ulike bøkene slik at de kan tas i bruk i formidlingssituasjoner. Det viktigste er å se på det som helt vanlig bøker, som alle kan lese – for når man tillater seg å bruke tid på dette vil det gagne en større brukergruppe enn kun personer som har dysleksi. Dersom brukerne ikke skal se på disse bøkene som en spesiell tilpasning, må ikke bibliotekarene gjøre det heller. Ved å gjøre seg kjent med denne litteraturen, vil man kunne utvide repertoaret sitt og kunne anbefale de samme bøkene for langt flere – uavhengig av

leseevne, nettopp fordi det skal være bøker med god kvalitet som kan leses av alle. Det å bli bevisst over formidlingspraksisen en allerede har ovenfor personer med dysleksi, kan da gjøre at en blir mer bevisst formidlingspraksisen rettet mot en større gruppe mennesker.

Databasen til Leser Søker Bok, Boksøk, kan også være et nyttig hjelpemiddel for å gjøre seg kjent med Bok til alle-bøkene, men også de bøkene fra allmenntilgjengelig foreningen har vurdert til å passe inn i sine kategorier. Da vil man også kunne utvide sin kjennskap til bøker som ikke er gitt ut som tilrettelagt litteratur, men som på samme måte har en god utforming som skal passe for lesere i en så stor utstrekning som mulig. Én måte å gjøre seg godt kjent med dette er å, ved hjelp av boksøk, merke bøkene i sin egen samling etter ulike kategorier – uavhengig av om de er gitt ut med støtte fra Leser Søker Bok og ikke. I tillegg vil dette kunne bidra til kjennskap til hva de ulike kategoriene, og fargene på klistremerkene, innebærer og hvilke ulike brukergrupper hver av kategoriene kan passe for – som gjør at man raskt vil være i stand til å ta i bruk denne kunnskapen i formidlingssituasjoner senere.

Til slutt vil det være relevant å gjøre seg kjent med arbeidet til Leser Søker Bok, utover bøkene som kommer i bokpakkene til bibliotekene, for å se hva denne organisasjonen tilbyr bibliotekarere. I tillegg til å tilby en rekke fysiske og digitale kurs, legger LSB også ut videoer hvor de snakker med forfattere om deres nye bok samt foreningens prosjekter. Videre produserer de egne podcaster, og flere av deres tjenester kan deles via bibliotekenes kanaler slik at de kan nå ut til brukerne. Til slutt er én del av deres informasjonsmaterieell *100-lista* – som er en oversikt over de 100 beste bøkene i Boksøk, de siste tre årene. Listene publiseres årlig og kan brukes av blant annet bibliotekarere som hjelp til å orientere seg i bøkene som gis ut hvert år (Bugge, Berget & Vindenes, 2021, s. 21). Alt dette får en tilgang til via deres nettsider, og jeg vil derfor oppfordre bibliotekarere til å gjøre seg kjent med hvilke ressurser som allerede ligger der.

6. Konklusjon

I denne oppgaven har jeg undersøkt bibliotekarers holdninger, vurderinger og formidling av litteratur ovenfor personer med dysleksi. Hensikten med dette har vært å gi eksempler til hvordan bibliotekene kan forholde seg til én av mange brukergrupper for å oppnå universelt utformede tjenester. Problemstillingen var som følger: *“Hvilke praksiser og holdninger har*

bibliotekarer i folkebibliotek innenfor litteraturformidling rettet mot personer med dysleksi?”, med fire underliggende forskningsspørsmål:

1. Hvilke holdninger har bibliotekarer ovenfor tilrettelagt litteratur?
2. Hvordan vurderer bibliotekarer tilrettelagt litteratur ovenfor personer med dysleksi?
3. Hva slags bøker anser bibliotekarer som relevant for personer med dysleksi?
4. Hvordan gjennomføres litteraturformidlingen rettet mot personer med dysleksi?

I utvalget av informanter representeres bibliotek med ulike størrelser, dersom man vurderer filialer/avdelinger som liknende bibliotek i små kommuner. Så vel som bibliotekarer med svært ulik erfaring i bibliotek, med brukere og innen formidling, og med ulik fartstid. Dette bidrar til å gi et godt bilde på hvordan virkeligheten kan se ut, selv om det selvfølgelig ikke kan si noe helt sikkert. I tillegg var alle bibliotekene, utenom én filial, med i Bok til alle-nettverket, hvor det selvfølgelig kan være forskjeller dersom det ble sammenliknet med bibliotek som ikke er med i dette nettverket. Især med tanke på vekten Bok til alle-bøkene og arbeidet til Leser Søker Bok har hatt gjennom dette prosjektet. Jeg har brukt semi-strukturerte dybde-intervjuer som metode for å studere holdninger og erfaringer til fenomen kretsende rundt tilrettelagt litteratur og brukere med dysleksi.

For å forsøke å svare på forskningsspørsmålene underliggende problemstillingen vil jeg svare på hver av spørsmålene før jeg kommer til den overordnede problemstillingen. De første spørsmål angår holdninger ovenfor tilrettelagt litteratur, og hvordan bibliotekarene vurderer denne litteraturen ovenfor personer med dysleksi. I denne undersøkelsen har jeg tydelig funnet forskjeller mellom holdningene til tilrettelagt litteratur, eller Bok til alle-bøker, og Bok til alle-hyllene. Holdningen til bøkene i seg selv har vært svært positive både i form av at det er et viktig arbeid, så vel som reaksjonene på enkeltbøker i intervjusituasjonen hvor bøkene vurderes som gode bøker som kan leses av alle – som er hensikten med Bok til alle-bøkene. I de situasjonene hvor den tilrettelagte litteraturen ikke ble vurdert i like godt lys, kan dette kobles til et tidsaspekt og at disse bøkene har forandret seg mye gjennom årene – trolig i takt med skiftet fra spesifikke og begrensede brukergrupper til en langt bredere målgruppe. Én av informantene virket likevel fremdeles til å synes bøkene var for spesielle og virket for tilrettelagt. Samtidig viste informantene en helt annen holdning til de egne avgrensede hyllene for denne litteraturen, hvor dette også ble vurdert som for spesielt og i flere tilfeller

ble beskrevet som 'kjip' og 'lett å glemme bort', disse ulike holdningene må derfor ikke forveksles.

Imidlertid vurderte bibliotekarene nødvendigvis ikke Bok til alle-bøkene som spesielt relevante for personer med dysleksi, som kan se ut til å være knyttet til frykten for å stigmatisere. Noe av dette kan være at bøkene ofte står på en egen hylle, og at det er denne praksisen som nettopp virker stigmatiserende – hvor det virket mer fordelaktig å formidle fra den generelle samlingen. Dette bringer oss videre til det tredje forskningsspørsmålet som handler om hva slags bøker bibliotekarene anser som relevant for personer med dysleksi. Dersom det er mer eller mindre tydelig at brukeren de står ovenfor har dysleksi, eller andre lesevaner vil bibliotekarene se etter bøker, gjerne fra den generelle samlingen, som har et mer oversiktlig leserbilde. Bibliotekarene vil da se etter luft på sidene, gode marger, større font og gode stoppunkter i form av avsnitt og kapitler. I tillegg vil de se etter bøker med noe mindre tekst og uten komplisert språk og uten lange og kompliserte setninger. Enkelte vil også se etter illustrasjoner i bøkene, så vel som tegneserier dersom dette er noe brukeren er interessert i. Flere vil også se etter bøker som er lettleste, dog hva som ligger i dette begrepet er noe uklart – det kan basert på disse andre elementene rett og slett at det er noe som er litt enklere å lese på grunn av selve leserbildet kontra at det er bøker som er gitt ut med hensikt for å være lettleste slik som leseøve-bøker. Her kan kanskje begrepsbruken være noe inkonsekvent.

For å så besvare det fjerde forskningsspørsmålet angående hvordan litteratutformidlingen rettet mot personer med dysleksi gjennomføres er dette delvis besvart i spørsmålet om hva slags bøker som blir sett på som relevante. Litteraturformidling rettet mot personer med dysleksi har nøyaktig den samme formen som litteraturformidling rettet mot hvem som helst. Referanseintervjuet står sentralt, og starter på samme måte, hvor det å finne en bok vedkommende har lyst til å lese er viktigst. Lesegleden og leselysten er langt viktigere for bibliotekarene enn sidetall og utforming av boka. Tema, interesse og innhold er det som kommer først i alle situasjoner. Får å hjelpe brukeren med å finne fram til disse bøkene, spør bibliotekarene hva de tidligere har lest og likt, men det kan også være hva de liker av videospill og filmer. Ut ifra svarene de får vil bibliotekarene kanskje forstå lesenivået personen er på, og velge bøker ut ifra dette. Når de da foretrekker å plukke bøker fra den

generelle samlingen, og heller ikke nødvendigvis spør personen som står foran dem om de har lesevaner, oppleves ikke noe i litteraturformidlingen eller valg av bøker spesielt. Personer med dysleksi, eller andre lesevaner, får den samme behandlingen som alle andre. Litteraturformidlingen rettet mot personer med dysleksi gjennomføres derfor på en svært universell måte, hvor det viktigste er å hjelpe brukeren på best mulig måte uavhengig av hva som ligger bak. Også litteraturformidlings-arrangement blir beskrevet å være for alle, og ikke sette forventninger til tilhørerne, så bibliotekarenes litteraturformidlingspraksiser er i stor grad allerede Universelt Utformede tjenester. Problemet ser heller ut til å få ulike målgrupper, som kanskje ikke ser på biblioteket som noe for dem, inn i biblioteket – og få dem til å føle at biblioteket også er for dem. Videre formidler bibliotekarer bredde i både tema og lesenivå, spesielt i formidlingssituasjoner i grupper, som også bidrar til å gjøre litteraturen mer tilgjengelig for ulike personer uten at det oppleves som noe spesielt.

For å svare på problemstillingen *“Hvilke praksiser og holdninger har bibliotekarer i folkebibliotek innenfor litteraturformidling rettet mot personer med dysleksi?”*, har bibliotekarer i folkebibliotek en generell, universell og vid praksis innenfor litteraturformidling rettet mot personer med dysleksi. Holdningene innebærer at alle skal få hjelp til å finne fram til en bok de liker og vil lese, uavhengig av årsaken. Bibliotekarene forsøker å unngå å stigmatisere og nedvurdere brukerne, og formidler derfor helst fra den generelle samlingen til tross for generelt sett gode holdninger ovenfor Bok til alle-bøkene som er gitt ut med støtte fra Leser Søker Bok. De stedene hvor selve praksisen kan sies å gå over på noe mer spesielt tilpasset brukergruppen handler det stort sett om å finne et mer oversiktlig leserbilde, uten at det nødvendigvis er lettlest eller tilrettelagt litteratur.

Resultatene og svaret på problemstillingen og forskningsspørsmålene viser på sett og vis hvordan det å behandle personer med for eksempel dysleksi som alle andre, kan sees på som en universell utformet praksis. Imidlertid viser også enkelte av svarene i undersøkelsen implisitt at det å være klar over hva som letter lesingen for lesere i motvind kan være nyttig ovenfor en langt større brukergruppe. Bibliotekarene bruker ikke energi på hvorfor noen vil ha en type litteratur, de ønsker å hjelpe hver enkelt med å finne noe de kan ha lyst til å lese. Noen av informantene sier også at det kan være mange grunner til ikke å like å lese, eller har lyst til å lese en bestemt type litteratur – også fordi vi som mennesker kan være slitne.

Lesevansker kan trås alt komme av langt mer enn at en person har dysleksi, da dette også kan være kontekst- og situasjonsbetinget. I slike tilfeller er det viktig å huske på at Bok til alle-bøker, men også et større spekter av litteratur, kan være relevant for langt flere enn én avgrenset brukergruppe. Flere av bibliotekarene i denne undersøkelsen påpeker selv at enkelte Bok til alle-bøker er for alle, imidlertid kan disse bøkene godt tjenes med å formidles mer aktivt med dette for øyet. En slik formidling gjør også bøkene, og generelt sett arbeidet til Leser Søker Bok, mindre 'spesielt' – slik at det blir lettere for også lesere i motvind å finne denne litteraturen uten at det skal føles som spesiell tilpasning.

6.1 Forslag til videre forskning

Nå har jeg tatt for meg én av mange mulige brukergrupper, og forsøkte å sette dette inn i et større perspektiv. Det vil kunne være interessant å gjøre liknende prosjekter med avgrensede brukergrupper både med brukertesting og undersøkelse av bibliotekarers praksis og erfaring med den gitte brukergruppen. Videre har flere av informantene i denne undersøkelsen uttrykt at det er utfordrende å nå ut til de som ikke ser på biblioteket som et sted for dem, noe som i seg selv kunne vært et interessant forskningsprosjekt. For eksempel kunne et forskningsprosjekt handlet om hvilke oppfatninger personer med dysleksi har ovenfor biblioteket, og om det er det at biblioteket fremdeles blir forbundet med bøker i stor grad. Samtidig ønsket jeg opprinnelig å kunne få tilbakemeldinger på resultatene i denne undersøkelsen fra personer med dysleksi, for å se hvordan de kan reagere på tankene, holdningene og praksisene til bibliotekarene. Tidligere forskning viser at tilrettelagt litteratur ikke må oppleves som for spesielt, noe informantene i denne undersøkelsen har vært svært bevisste på. En slik undersøkelse ville vært spesielt interessant for å se om bibliotekarenes oppfattelser og brukergruppens opplevelser samsvarer med hverandre, samt holdninger til biblioteket og tilgjengeligheten av det.

Et annet forslag til videre forskning, som går noe ut på det samme, ville være å observere hvordan disse formidlingspraksisene faktisk foregår i ulike bibliotek – utover det informantene selv vil kunne fortelle. Et eksempel kan være at man besøker ulike bibliotek som bruker og tar på seg en rolle som en person med dysleksi som ønsker hjelp til å finne en bok, og observere reaksjoner og gjennomføring i en slik situasjon. Det vil også kunne være svært interessant å undersøke betydningen av et tett samarbeid mellom skoler og

folkebibliotek for å oppmuntre til lystlesing og effekt dette har på spesielt elevene som er lesere i motvind. For mange barn er skolen også et viktig sted hvor de kan møte litteraturen, og skolen har derfor et ansvar med å tilby tilgjengelige bøker. Til slutt ville det vært interessant, når bibliotekarene virker mye tryggere på sine tilbud rettet mot personer med norsk som andrespråk, hvordan erfaringer med denne gruppen kan brukes i forbindelse med formidling og andre tjenester rettet mot andre brukergrupper – som for eksempel brukere med dysleksi.

7. Referanseliste

ADHD Norge. (2021, 15. mars). Hva er ADHD? Hentet fra

<https://www.adhdnorge.no/artikkel/hva-er-adhd>

Barne- og likestillingsdepartementet. (2009). *Norge universelt utformet 2025*:

Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009-2013.

Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/planer/2009/norgeuniverselt-utformet-2025-web-endelig.pdf>

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Hentet fra

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/sla/funk/konvensjon_web.pdf

Berg, T. A. (2010). *Det er ikke noe storm rundt den hylla der : bibliotekansattes vurdering og formidling av tilrettelagt litteratur for voksne innvandrere* (Masteroppgave).

Høgskolen i Oslo, Oslo.

Berget, G. & Fagernes, S. (2018). "I'm not Stupid" - Attitudes Towards Adaptation

Among People with Dyslexia. I Kurosu M. (eds) *Human-Computer Interaction.*

Theories, Methods, and Human Issues. HCI 2018. Lecture Notes in Computer Science, vol 10901. New York: Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-912387_20

Berget, G. (2021). The use and promotion of adapted books in Norwegian public libraries.

Journal of Librarianship and Information Science.

<https://doi.org/10.1177/0961000621996422>

Brusie, C. (2017, 14. juli). All About Recognizing a Neurotypical. Hentet 20. desember

2020 fra <https://www.healthline.com/health/neurotypical>

Bugge, H.B., Berget, G. & Vindenes, E. (2021). Easy language in Norway. I Lindholm, C. &

Vanhatolo, U. (Red.). *Handbook of Easy Languages in Europe* (s. 371-400). Berlin:

Frank & Timme.

Cicerchia, M. (2017, 12. mars). 3 Dyslexia strengths you should know about. Hentet fra

<https://www.readandspell.com/dyslexia-strengths>

Conradi, E. (2022, 15. mars). Lyst til å lære mer om lesersørvis? Hentet fra

<https://www.bibliotekeneshus.no/lyst-a-laere-mer-om-lesersorvis/>

Dysleksi Norge. (u.å). Dysleksi. Hentet 08. februar 2022 fra

<https://dysleksinorge.no/dysleksi/>

Dysleksi Norge. (u.å). Statistikk ulike lærevansker. Hentet 08. februar 2022 fra

<https://dysleksinorge.no/statistikk-laerevansker/>

Eriksen, E. L. & Lilleeng, S. (2020). *Døden*. Oslo: Cappelen Damm.

Ernstsen, M. & Hamsun, K. (2019). *Sult: tegneserieroman*. [Oslo]: Minuskel

Fiske, A. (2020). *Alt som er nytt*. Oslo: Cappelen Damm.

Folkebibliotekloven. (1985). Lov om folkebibliotek (LOV-1985-12-20-108). Hentet fra

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108>

Gabrielsen, E., Heber, E. & Høien, T. (2008). *Unge og voksne med lesevansker*.

Stavanger: Logometrica

Gambrell, L. B. (2011). *Seven rules of engagement: What`s most important to know*

about motivation to read. The Reading Teacher, 65(3.), 172-178.

<https://doi.org/10.1002/TRTR.01024>

Godal, A. M. (2021). Tilrettelagt litteratur. I *Store norske leksikon*. Hentet 12. februar

2022 fra https://snl.no/tilrettelagt_litteratur

Gulvik, A. H. (2019). *Litt å lese?: En undersøkelse av bøker rettet mot lesere med dysleksi*

(Masteroppgave) Oslomet – storbyuniversitetet, Oslo.

Habermas, J., Lennox, S., & Lennox, F. (1974). The Public Sphere: An Encyclopedia Article

(1964). *New German Critique, (3), 49-55. doi:10.2307/487737*

Høyen, T. & Lundberg, I. (2017). *Dysleksi: fra teori til praksis* (5. utg. 3. opp).

Oslo: Gyldendal Akademisk.

Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Oslo: Abstrakt forlag.

Kiil, H. (2000). Pass deg for barn som ingen les for! : om hjelpemiddel i litteraturformidling. *Årboka Litteratur for barn og unge* (178-181.). Oslo: Samlaget Norsk barnebokinstitutt

Kvale, S. & Brinkmann, K. (2018). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek.

Larsen, A. K. (2008). *En enklere metode: veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Leseledere. (u.å). Shared reading. <https://leselederne.no/shared-reading>

Leser søker bok. (u.å). Litt å lese. Hentet 08. juni 2022 fra <https://boksok.no/litt-a-lese/>

Lesersørvis. (2017, 7. april). Hurtigles. Hentet fra <https://www.lesersorvis.no/materiell/skjema/hurtigles/>

Lindqvist, S. (2016, november). Barn med lese- og skrivevansker. Hentet fra <https://www.helsebiblioteket.no/retningslinjer/oftalmologi/smabarnsoftalmologi/barn-med-lese-og-skrivevansker>

Lundal, S.O. & Tjora, A. (2021). Stigma – samfunnsvitenskap. I *Store norske leksikon*.

Hentet 31. januar 2022 fra <https://snl.no/stigma - samfunnsvitenskap>

Norsk Helseinformatikk. (2019, 30. juli). Hukommelsessvikt. Hentet fra

<https://nhi.no/sykdommer/eldre/demens/hukommelsessvikt/>

Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek. (u.å.). Fakta om NLB. Hentet fra <https://www.nlb.no/om-nlb/fakta-om-nlb>

Ridderstrøm, H., Skjerdingsstad, K. I. & Vold, T. (2015). Kulturformidlingens hva, hvordan og hvorfor : teoretiske perspektiver. I Ridderstrøm H. & Vold, T. (Red.) *Litteratur- og kulturformidling : nye analyser og perspektiver*. Oslo: Pax.

Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold: Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Solberg, A. A. (2019). *Grøss og gru : den svartkledde jenta*. Oslo: Samlaget.

Sosialdepartementet. (2003). *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer*. (Meld.

St. 40 (2002-2003)). Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/5a8122df4dee44a38beb1ca42698b490/no/pdfs/stm200220030040000dddpdfs.pdf>

Statped. (2020, juni). Hva er dysleksi? Hentet fra <https://www.statped.no/lese--og-skrivevansker/lese--og-skrivevansker/hva-erdysleksi/>

Statped. (2020, juni). Lese- og skrivevansker. Hentet fra

<https://www.statped.no/dysleksi/mer-om/>

Stilson, M. & Guaragna, L. (2020). *Elastico : når du må tape alt for å vinne*. Bergen:

Ena Vigmostad & Bjørke

Svartdal, F. & Malt, U. (2021). Stress. I *Store norske leksikon*. Hentet 14. februar 2022 fra

<https://snl.no/stress>

Swensen, S. H. & Lidén, M (Red.). (1988). *De trenger flere bøker : en nordisk artikkelsamling om tilrettelagt litteratur*. Oslo: Gyldendal.

Synnevåg, T. (2020). *Tidevann*. Oslo: Jippi.

Tjernshaugen, A., Hiis, H., Bernt, J. F., Braut, G. S. & Bahus, V. B. (2022). Koronapandemien. I

Store medisinske leksikon. Hentet 13. juni 2022 fra

<https://sml.snl.no/koronapandemien>

Tveit, Å. K. (2004). *Innganger: Om lesing og litteraturformidling*. Bergen:

Fagbokforlaget

Tønnessen, F. E. (Red.), Bru, E. (Red.) & Heiervang, E. (Red.). (2008). *Lesevansker og livsvansker: om dysleksi og psykisk helse*. Stavanger: Hertervig Akademisk

Universell. (2020, 29. mai). Funksjonsnedsettelse. Hentet fra

<https://www.universell.no/fagskoler/dysleksi-i-fagskolen-en-veileder-til-individuelltilrettelegging/funksjonsnedsettelse/>

Wildemuth, B. M. (Red.). (2017). *Application of Social Research Methods to Questions in*

Information and Library Science. (2.utg). California: Libraries Unlimited.

Vedlegg 1: Rekrutteringsbrev

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Litteraturformidling og Dysleksi”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke folkebibliotekarers formidlingspraksis rettet mot personer med dysleksi. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Målet med prosjektet er å undersøke praksiser for litteraturformidling rettet mot personer med dysleksi blant bibliotekarer i folkebibliotek. Dette omfatter bibliotekarenes vurderinger, holdninger, praksis og erfaringer. Studien er en masteroppgave i bibliotek- og informasjonsvitenskap.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Masterstudent Annie Honiahaka Gulvik ved OsloMet – storbyuniversitetet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du har jobbet som bibliotekar i minst tre år ved et folkebibliotek på Østlandet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Studien vil gjennomføres ved et én-til-én intervju. Intervjuet vil vare omtrent 45 til 60 minutter. Intervjuene tas opp og lydopptakene blir slettet når de er transkribert. Intervjuene vil inkludere spørsmål om hva slags litteratur som formidles, og hvordan dette formidles, både aktivt og passivt. Det er foretrukket at intervjuet foregår ved fysisk oppmøte, hvor det vil tas hensyn til smittevern. Dersom dette ikke lar seg gjøre, vil intervjuet kunne gjennomføres digitalt.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Masterstudent Annie Honiahaka Gulvik er den eneste som har tilgang til datamaterialet.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Datamaterialet vil bli lagret på en kryptert minnepenn.

Resultatene vil publiseres i en masteroppgave (og muligens også offentlige publikasjoner). All data vil være anonymisert.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 31.12.2021. Når prosjektet er avsluttet blir dataene anonymisert og kodenøkkelene slettes.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg? Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet - storbyuniversitetet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- OsloMet – storbyuniversitetet ved Annie Honiahaka Gulvik, s314689@oslomet.no, tlf 95920238, med veileder Gerd Berget, gerd.berget@oslomet.no, tlf 67238656.
- Vårt personvernombud: Ingrid Jacobsen
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Annie Honiahaka Gulvik
Prosjektansvarlig

Gerd Berget
Veileder

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet “Litteraturformidling og Dysleksi”, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. 31.12.2021

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide for prosjekt “Litteraturformidling og Dysleksi”

Del 1: Introdusere studien og innhente samtykke:

- Introdusere studien og formålet.
- Hva intervjuet og opptak skal brukes til (dersom samtykke er gitt), at det vil bli slettet når prosjektet er ferdig og at respondentene vil være anonyme (dersom ikke annet er avtalt).
- Har respondenten noen spørsmål?

Del 2: Generelle opplevelser og erfaringer:

- Opptaket starter.
- Hvilke erfaringer har du med bibliotekbrukere med dysleksi?
- Hvilke erfaringer har du med litteraturformidling rettet mot bibliotekbrukere med dysleksi?
- Hvilke tanker har du om disse temaene (Dysleksi og litteraturformidling)?

Del 3: Bibliotekspraksis rettet mot personer med dysleksi

[Med praksis mener jeg gjentakende og/eller målrettede handlinger. I dette tilfellet innebærer praksis alt av tjenester, arrangementer og konkret litteraturformidling som er rettet mot personer med dysleksi Samt. utstillinger. Men også den mer passive formidlingen som innebærer hylleplassering og fronting.]

- Har du én praksis for dette felles med dine kollegaer, eller er det primært individuell praksis?
- Hva består denne i?
  - Hva slags materiale/bøker formidles, eller brukes i formidlingssammenheng?
  - Har du deltatt på arrangementer i biblioteket som har vært direkte rettet mot personer med dysleksi
(Uten nødvendigvis å ha med litteraturformidling å gjøre)?
  - Har du/dere kjennskap til NLB (Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek)?
    - Formidles informasjon om NLB?
- Har du tanker/meninger om dine/deres praksis?

Del 4: Aktiv og passiv formidling av LSB sine bøker

- Hvordan formidles bøkene som har blitt gitt ut med støtte fra Leser Søker Bok?
  - Passivt: Står de plassert i egen hylle, eller sammen med resten av samlingen?
  - Aktivt: Brukes LSB sine bøker i utstillinger (på lik linje med andre bøker?)
- Hva er dine tanker og erfaringer rundt aktiv og passiv formidling av disse bøkene?

Del 4,5: Dersom informant kommer fra et Bok-til-alle bibliotek

- Har du tanker om hva Leser Søker Bok kan gjøre for at arbeidet med formidling skal bli lettere?
- Hvordan synes du generelt det er å formidle bøkene til LSB ○ Uttyp. (Dersom vanskelig, hva er grunnen?)

Del 5: Avslutning

- Takk for deltakelse og hjelpen til dette prosjektet.
- Er det noe mer dere vil føye til?
- Opptaket vil bli transkribert og slettet, eventuelle personopplysninger og kontaktopplysninger vil bli slettet når prosjektet er ferdig. Navn vil ikke bli brukt i publisering av prosjekt, og respondent skal ikke kunne bli gjenkjent (dersom ikke annet er avtalt).
- Opptak skrus av.

